

סיכום דיון

דיון מקדים בנושא: "הועדה לקידום כלכלי של ענפי המסחר והשירותים בישראל"

מסמך זה מהווה את תמצית הדיונים שנערכו במסגרת השולחן העגול, מתוך מטרה לשתף את הקהל הרחב בעיקרי הדברים. בקריאת המסמך יש להביא בחשבון שמדובר בתמצית הדיון ולא בפרוטוקול מלא. יודגש, כי הדברים מייצגים את עמדותיהם האישיות והמקצועיות של חברי הפורום ואינם מייצגים בהכרח את העמדות הרשמיות של הגופים אליהם הם משתייכים.

הדוברים מובאים כאן לפי סדר הדברים במהלך הדיון.

תאריך המפגש: 10.01.2019

דברי פתיחה:

פרופ' עומר מואב, מכון אהרן למדיניות כלכלית, בית ספר טיומקין לכלכלה, הבינתחומי הרצליה

- ערב טוב לכולם. תודה רבה שהגעתם לעוד דיון של שולחן עגול. חלק פנים מוכרות שהיו כאן פעם ופעמיים, חלק חדשים כאן, אז ברוכים הבאים.
- אנחנו, במסגרת מכון אהרון, עוסקים בדרך כלל בניירות מדיניות של המכון. הפעם מדובר בשיתוף פעולה שצביקה מיד ירחיב עליו. צביקה אפשטיין הוא ראש מכון אהרון למדיניות כלכלית. אנחנו מנהלים פה את הדיונים במטרה לקבל משוב מאנשים רלוונטיים שאנחנו מעריכים את דעתם על הניירות שאנחנו כותבים.
- במטרה לקבל את המשוב הזה, שיעזור לנו לעצב את הנייר כמו שצריך ושיהיה רלוונטי למקבלי החלטות על המדיניות, אני מנהל את הדיון בהקפדה על לוחות זמנים, כדי לכבד את כל מי שהגיע, שכל מי שרוצה יוכל להגיד את מה שיש לו להגיד בתמציתיות, וכדי שעד 21:00 לכל היותר נוכל לעזוב את המקום.
- תודה רבה שבאתם. צביקה בבקשה.

פרופ' צבי אקשטיין, ראש מכון אהרן למדיניות כלכלית; דיקן בית ספר טיומקין לכלכלה, הבינתחומי הרצליה

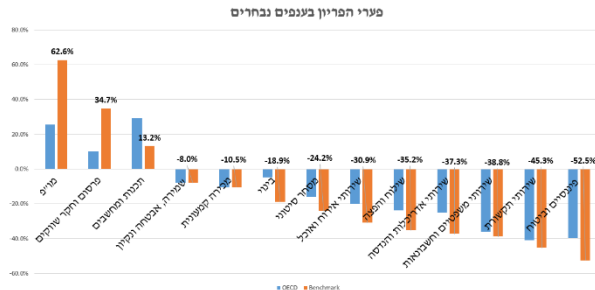
- נתחיל מזה שזה קצת שולחן עגול אחר במובן שבעצם אנחנו רואים בזה סיעור הרבה מוחות. בימים אלו מוקמת הוועדה לקידום כלכלי של ענפי המסחר והשירותים בישראל, וחשבנו שזו הזדמנות לעשות שולחן עגול ולהביא אנשים מהוועדה וגם מבחוץ, כדי לשמוע דעות על איך הוועדה ועל מה הוועדה צריכה להתמקד, אז בהחלט תרגישו חופשי להביע את עמדתכם בנושא זה. אנחנו נשב ונרשום וגם אולי נגיב.
- מבחינה זו תרגישו לחלוטין חופשי במובן שאין לנו עיתונאים פה. אנחנו עושים רישום של הדיון, ואחרי זה אנחנו נשלח לכולם את הרישום, וכל אחד יוכל לשנות ולאשר מה שהוא אמר בהקשר של זה. שוב אני אומר, חד וחלק, הפעם אין לנו המלצות מדיניות. יש לנו הצגת בעיות וניסיון לשאול אתכם איך צריך לדון בהם, ואנחנו צריכים להתמודד איתם.
- אני מאוד מודה למיכל שבעצם יזמה את הרעיון הזה - אפיק ממוסד הכלכלה, ובהזדמנות זו אגיד שזה באמת יפה שהשר אלי כהן אכן מינה את הוועדה, ונותן לנו הזדמנות להביע את עמדתנו ולחקור את הנושא. אני אגיד חד משמעית שלדעתי, להיכנס לעומק של הנושאים הללו ולנסות לחשוב מה צריך לעשות, זה אתגר בעיניי. זה מאוד גבוהה, קשה, חשוב, וצריך להיזהר לשלוף מהמותן.
- אז תודה רבה שבאתם ואני אשתדל להקשיב לאורך כל היום.

הצגת העבודה המשותפת של מכון אהרן ומשרד הכלכלה והתעשייה – מבוא ורקע לוועדה לקידום כלכלי של ענפי המסחר והשירותים

גב' מיכל פינק, סמנכ"לית אסטרטגיה ותכנון מדיניות, משרד הכלכלה והתעשייה

- אז תודה גם לך צביקה וגם לאביחי, שעד עכשיו עשינו ביחד את העבודה ונראה לי שזה חיבור שיכול להצליח, אז אנחנו אופטימיים.
- אנחנו מדברים כרגע על וועדה שהיא ייחודית בכך שהיא שמה את הנושא של ענפי המסחר והשירותים על השולחן. אנחנו מדברים על ענפים שמהווים נתח מאוד משמעותי מהכלכלה, 65% מהתוצר, עד כ-70% ומעלה מהמועסקים, ענפים שבצדק הם מוטי שוק מקומי, ומשפיעים בכלל על הכלכלה ובפרט על יוקר המחיה. אנחנו נמצאים בעולם של פערי הפריור. כשאנחנו מסתכלים על הסיסמא של ה-OECD, הפרש לעומת ה-OECD, אז בעולם הזה של מסחר ושירותים, שהוא מרבית המגזר העסקי, אנחנו מדברים על 30%-40% פער, לעומת ה-OECD או לעומת מדינות הסמן - מדינות "Benchmark", שתכף אביחי יציג את האופן שבו מסתכלים על מדינות שהיינו רוצים להידמות להן. כאשר אנחנו באמת היינו בוועדת פריור, אבל בסך הכל הענפים האלה לא זכו להתייחסות ישירה. אנחנו כן בוגרי תוכניות לטובת המגזר של התעשייה, ואני חושבת שהרבה דברים שלמדנו שם נביא גם לשולחן הזה, אבל אנחנו באמת מסתכלים על זה כדף חלק. יושבים פה, בין אם אנשים שהם מוגדרים או יוגדרו חברי וועדה לבין אם לא, באמת ממגוון תחומים רלוונטיים, כדי לפצח את העניין ולייצר תוכנית אסטרטגית לענפי המסחר והשירותים. אנחנו יודעים שבסך הכל על המדוכה יש ווקטורים שונים. החל מרגולציה, איזו רגולציה משפיעה על כל אחד מהתחומים האלה, מבנה שוק, רמת תחרות, פתיחה ליבוא ייצוא, חדשנות וטכנולוגיה, כמה שהיא מרכזית, השקעות הוניות, הון אנושי - את כל הווקטורים האלה נראה במהלך הדרך.
- אנחנו כרגע באמת בתחילת עבודת הוועדה. המטרה של הדיון הזה זה לקיים דיון מקדים, לקיים סיעור מוחות על מנת לשמוע מהיושבים בחדר מה אתם חושבים שאנחנו צריכים לעשות. אנחנו נציג כאן כל מיני ניתוחים ונשמע מה שיש לכם לאמר. כפי שאמרתי קודם, אנחנו מסתכלים על כ-65% מהתוצר העסקי, ו-70% מהעובדים, כאשר שימו לב, שחוצץ ממה שמוגדר מסחר ושירותים, שמנו גם את הבינוי עם סימן שאלה. אם אנחנו רוצים לעסוק בו יש גם את הנושא של פריור נמוך של טכנולוגיה, וזה גם ישירות משפיע על יוקר המחיה. זאת אומרת, גם כאן יש מקום לשאול את החדר הזה האם אתם חושבים שאנחנו צריכים להיות גם בזירה הזו.
- מה שבעצם אמורה לעשות הוועדה זה לגבש תמונת מצב, לזהות, למפות את מיקום ישראל, בין היתר, בין מדינות "Benchmark" במונחי פריור עבודה. אנחנו נרצה לבחור ענפים נבחרים, תכף נציג את התמונה הרחבה, ולראות בעצם את החיבור בין הפרשים גדולים בפריור לבין משקל משמעותי בתוצר. אנחנו נרצה לטפל במה שיש בו השפעה מרכזית ולגבש כיווני פעולה, חלופות שונות, המלצות, אבל זה עוד קצת חזון לבאות. כמו שאמרתי קודם, אנחנו בוגרי עיסוק בתוכנית לפריור בתעשייה, והבנו שנושא הזה של ייצור מתקדם או המהפכה התעשייתית הרביעית, היא לא רק בנושא של תעשייה פר-סה. היא בכל העולם הטכנולוגי שמלווה אותנו מאוד חזק, גם בענפים האלה שאנחנו מסתכלים עליהם, אם זה הנושא של ביג דאטה ושימוש בנתונים, אם זה בכל הנושא של מסחר מכוון, או הנושא של אייר ספייס ושל רחפנים. זאת אומרת, איך אנחנו היום מסתכלים על העולם הקמעונאי הישן, לכאורה, העולם של בלדרות ודואר, יש שינויים טכנולוגיים מאוד גדולים בעולם, חלקם נוגעים אלינו ואנחנו צריכים לדעת איך להיערך אליהם, וחלקם אנחנו צריכים למשוך שיגיעו אלינו. כל העולם הזה מלווה אותנו גם כאן, וזה חייב להיות על השולחן כשאנחנו מסתכלים על כל המגמות הבינלאומיות.
- כאשר אנחנו בעצם מסתכלים על אותם ענפים, על חלוקת המשנה, אז, כאמור, אנחנו מדברים גם על בינוי כאופציונלי, אבל לידם אנחנו מדברים על מסחר סייטונאי וקמעונאי, שיש מגמה גלובלית של תמורות בענפים האלה. החל מיבוא אישי, הכניסה של עולם האינטרנט, הפלטפורמות, "eBay", "Amazon", כל העולם הזה מאוד מאוד משתנה, וצריך להבין איך אנחנו מתייחסים אליו.
- כניסה של טכנולוגיה, גם בנושא של מסחר קמעונאי, פתאום נכנס כל הנושא המרלוגים, מסחר מקוון פנים ארצי, ממש היבטים שמערערים, לכאורה, את היציבות שהייתה מזה שנים.
- כל הנושא של שירותי אירוח ואוכל, עולם עתיר רגולציה, רק מהניסיון מהסוכנות לעסקים קטנים, זה מקום שיש בו תחלופה מאוד גדולה של הון אנושי. עולם המסעדות סובל מרגולציה, ואולי גם לשם צריך להכניס טכנולוגיה, להסתכל על חדשנות, ואלה הדברים שקיימים על השולחן.

- שירותים פיננסיים ושירותי ביטוח, למשל תמורות בעולם הבנקאות, הבנקים הדיגיטליים, ומצד שני אנחנו אולי מסתכלים על, אולי, היקפי כוח אדם גדולים מדי, כי תכף אנחנו נראה את הפיריון הנמוך... אגב השירותים המקצועיים שאנחנו רואים כאן, גם צריך לשאול האם יש פה מספיק יצוא שירותים?
- האם אנחנו, ביחס לעולם, מתנהלים באופן שבו מדינות מתקדמות מתנהלות?

כאן אנחנו מסתכלים על הפערים, על נתוני OECD, וגם על נתוני ה-"Benchmark" - מדינות הסמן. אנחנו רואים, מצד אחד, את העולם שברור לנו שאנחנו בפיריון גבוה יותר - עולם של מו"פ ותכנות מחושבים, אבל מכאן והילך אנחנו רואים את הפערים בהן ישראל נמצאת בנחיתות. החל משמירה, אבטחה וניקיון, קמעונאות, וכלה פה בקצוות. אנחנו רואים שם אפילו את שירותי התקשורת, הפיננסיים, והביטוח. אנחנו נמצאים בפערים משמעותיים ביחס לעולם. הגרפים האלה הם במונחי משרות, כך שאם נהפוך אותם בהמשך למונחי שעות עבודה, אנחנו נראה את הפערים הולכים וגדלים, וזה בעצם מקום בו אנחנו צריכים להסתכל ולראות איך אנחנו מצמצמים את הפערים האלה בין ישראל לעולם.

- ראינו את כל אלה, שמנו אותם על איזשהו גרף שלוקח בחשבון את גודל הפער מחד, ואת הנתח של זה בתוצר

כשאנחנו מסתכלים על קמעונאות, סיוטאות ודואר ובלדרות, כעל מכלול אחד שיש צוות שעוסק בו בכל הדיבטים שהזכרתי קודם, בכל הווקטורים - הון אנושי, רגולציה, טכנולוגיה, פתיחה לתחרות, וכן הלאה. קבוצה שניה וצוות אחר בנפרד - אירוח ואוכל, עם מאפיינים משלו, הון אנושי, טכנולוגיה, וכן הלאה. השלישי, כאמור - סימן שאלה פה, לבינוי, הרביעי לשירותים מקצועיים שיש בהם פערים מאוד גדולים בין הסוגים, וצוות אחרון - צוות מתדולוגיה, שיעסוק במדדים מקצועיים. אין לנו בעצם יעדי פיריון פר-סה, ומדדים לדבר הזה. נעסוק, נעצב אותם, ונראה אם אנחנו יכולים להציע גם איזשהם יעדים.

גב' מירי שמואלי, מנהלת תחום בכיר מחקר ומדיניות, משרד הכלכלה והתעשייה

- שלום לכולם. אני באמת מתרגשת לעמוד כאן וברמה ובנימה אישית, אני חושבת שזהו אחד העיסוקים היותר משמעותיים שלנו כמשרד הכלכלה והתעשייה.
- אנחנו עוסקים רבות בסוגיית האתגרים בתעשייה וההזדמנויות שמאפשרת המהפכה הרביעית - הייצור המתקדם, ואכן הובלנו מהלכים מדהימים בסוגיה הזאת, אבל נושא המסחר והשירותים לא זכה להתייחסות ספציפית, ומדובר, כפי שצויין קודם לכן, ב-65% מהתוצר העסקי של המשק, ובנתח של למעלה מ-70% בשיעור המועסקים במשק.
- כשמדברים על מסחר ושירותים, כמו שראיתם קודם לכן, הראייה היא מאוד רחבה ומגוונת ומדובר בסקטורים הכוללים מגוון רחב של ענפים כלכליים. בתוכם ניתן למנות את השירותים המקצועיים, השירותים הבלתי מקצועיים, ישנו עולם המסחר: מסחר סיוטנאי, מסחר קמעונאי וכדומה.
- כשעשינו חשיבה ראשונית בתוך הבית בדבר נושאי הליבה בהם תמוקד עבודת הוועדה חשבנו לנכון להתייחס למספר רבדים הראשון הוא סוגיית פערי הפיריון מול מדינות השוואה, השני, הנו תרומת הענפים הנבחרים לתוצר העסקי ולמספר המועסקים במשק והשלישי הנו וקטור ההשפעה והשימויות בפועל של מהלכים מחוללי השינוי. באופן ניתוח זה ניכר כי אז ענפי הקמעונאות, סיוטנאות ושילוח, עוברים תמורות מאוד משמעותיות, כמו כן ענפים אלו מהווים באופן אגרטיבי כ-15% מהתוצר העסקי. אנחנו חושבים שגם כווקטור השפעה כמשלה, וגם בהקשר של סוגיות רגולציה שצריך לדון בהם, הנושאים הללו מאוד משמעותיים.

- בנוסף - מצאנו לנכון להתמקד גם בנושא של שירותים מקצועיים, וכאן סימני השאלה רבים מסימני הקריאה, זאת בשל הגיוון הרב של ענפי השירותים המקצועיים הכוללים בין היתר את ענפי השירותים המקצועיים לרבות עריכת הדין וראיית חשבון, שירותי אירוח ואוכל, שירותים בלתי מקצועיים וכדומה. יש לבחון האם ניתן לפתוח ענפים אלו לייצוא של שירותים? האם אפשר לדבר עליהם ברמה יותר גלובלית? אלה ענפים שמהווים רבע מהתוצר העסקי, והם מאוד משמעותיים גם כאן. כ-"Study Case" של ענפי השירותים הבלתי מקצועיים, לקחנו את האירוח ואוכל, התרומה שלהם לתוצר היא לא כמו הענפים האחרים, אבל אנחנו חושבים שזה ענף מאוד חשוב גם לעסוק בו, גם לראות איך חושפים אותו, לטכנולוגיות, ולשינויים של רגולציות בתחום הזה, ואלה הם המיקודים שלנו.

- מבחינת צוות מדדים מקצועיים - זה צוות שלראייתנו הוא מאוד מהותי בוועדה ומהווה אינטגרטור בין הצוותים והנושאים השונים. התרומות שלו יהיו גם להניח תשתיות של מדידה, וגם לבוא ולשאול את עצמנו מהם היעדים השנתיים שהממשלה מכוונת אליהם. זה מבחינתנו צוות מאוד מהותי.

קטגוריות	רגולציה ותחרות	הון אנושי וטכנולוגיה	חוקים פיתוח
סיטונאות			
דאג ופדירות			
אירוח ואוכל			
שירותים מקצועיים			
בינוי			

- סימן שאלה נוסף הנו סוגיית ענף הבינוי שכן הוא מאוד רחוק מהעולמות האחרים כאן וצריך לחשוב האם בכלל כדאי לעסוק כאן בנושא הזה.

- בנוסף, חשוב לי להציג את המטריצה הכוללת מצד אחד את נושאי המיקוד ומצד שני את וקטורי ההשפעה הרלוונטיים לקידום כלכלי כפי שראיתי אותם לנכון.

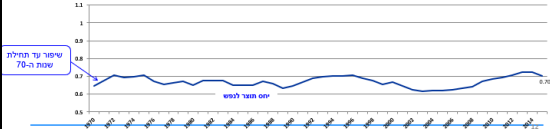
- באופן זה יש לבחון בכל ענף וענף את היבטי הרגולציה, מבנה השוק, סוגיית ההון האנושי, חדשנות וטכנולוגיה וכל המהפכה התעשייתית הרביעית בצורה יותר רחבה, וגם השפעות של השקעות פיזיות שאולי אפשר לחשוב עליהם גם בעולם של מסחר ושירותים, לדוגמת מרלוגים ממוחשבים ומתקדמים וכיוצ"ב.

ד"ר אביחי ליפשיץ, חוקר בכיר במכון אהרן למדיניות כלכלית, הבינתחומי הרצליה

• היחס בין התוצר לנפש בישראל ובמדינות הסמן לא השתפר מאז שנות ה-70, נותר על כ-70%
• מדינות הסמן (Benchmark) - קבוצת מדינות מובילות הדומות לישראל בגודלן ובהסתמכות על הון אנושי

יחס תוצר לנפש, יחס הפריון ויחס שיעור התעסוקה בין ישראל למדינות הסמן

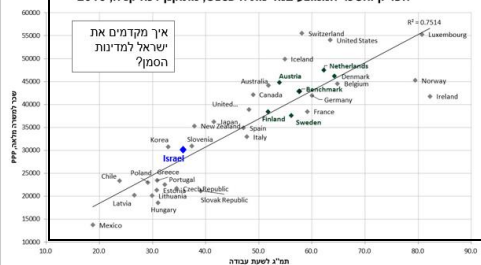
- שלוש כוללם. אני אתן טיפה את הערך המקרואי ונתונים ענפיים כדי לעזור לקדם את הדיון. פה אפשר לראות את היחס בין התוצר לנפש בישראל ומדינות הסמן - אני תיכף אגדיר אותם יותר טוב בעשורים האחרונים, ואפשר לראות בעצם שהיחס של התוצר לנפש בישראל ובין המדינות המובילות האלה לא השתנה כבר עשרות שנים, ונשארו עם פער כזה של 30%, לא הצלחנו לצמצם את הפער.

- למה ההשוואה למדינות הסמן? אנחנו חושבים שבדרך כלל ההשוואה לממוצע מדינות ה-OECD היא לא ההשוואה הנכונה. יש ב-OECD מספר לא קטן של מדינות, שנוספות כל הזמן, שהן משמעותיות יותר חלשות, ובעצם הממוצע שנגזר מהם לא צריך להשפיע על המקום שבו ישראל צריכה לשאוף להיות, ולכן הגדרנו קבוצה של מדינות סמן. מדינות הסמן הן קבוצה של מדינות מאוד מפותחות ומובילות שאנחנו פחות או יותר דומים להן מבחינת הגודל, וגם מבחינת הסתמכות על הון אנושי וסחר בין לאומי, ולא על משאבי טבע, כך שחוף מזה שאנחנו, כמוכן, היינו רוצים לשאוף להיות יותר דומים להן, אולי אפשר גם ללמוד מהן משהו על איך להתקדם יותר, ואלה המדינות שאנחנו בחרנו.

- התוצר לנפש הוא המכפלה בין הפריון, התוצר לעובד, לבין שיעור התעסוקה. שיעור התעסוקה בישראל הו היסטורית היה מאוד מאוד נמוך, אבל פחות או יותר מתחילת שנות ה-2000 הוא עלה בצורה מאוד מאוד משמעותית, ואנחנו בעצם סגרנו את פער התעסוקה אפילו מול המדינות המובילות בתחום. אפשר לראות פה 0.99% ממדינות הסמן ואפילו יותר מארה"ב ומדינות רבות אחרות, אבל יחס הפריון, שהצמיחה המהירה שלו היא בעצם זו שהזניקה את המדינה קדימה עד שנות ה-70 הוא נשאר קפוא כבר הרבה מאוד זמן, והפריון היום הוא בעצם חסם הצמיחה של המשק. כמובן שהתוספת הגדולה של המועסקים חלקה עם כישורים נמוכים, עם רקע נמוך, בעשור, עשור וחצי האחרונים, הוא גרם ללחץ על הפריון וזו עוד סיבה שהעיסוק בהעלאת הפריון הוא עיסוק מאוד חשוב.

- בנוסף יש לנו גם קשר מאוד הדוק בין הפריון לבין רמת הסחר. זה קשר שהיינו מצפים לו גם באופן תיאורטי וגם אפשר לראות אותו פחות או יותר בנתונים. פה אפשר לראות בציר האופקי את רמת הפריון במדינות השונות 2016 ועל הציר האנכי את הסחר למשרה מלאה מתוקנן לכוח קנייה, כלומר אינדיקציה לא רעה לרמת החיים במשק ואפשר לראות שיש קורלציה מאוד ברורה.

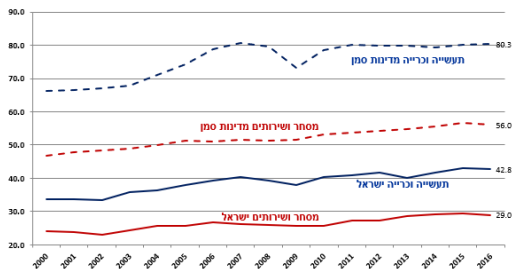
הפריון והסחר הממוצע במדינות ה-OECD, מתוקנן לנח קניה, 2016

- אם אנחנו רוצים לקדם את רמת החיים בישראל ולעבור למצב שאנחנו נמצאים ברמת חיים מערב-אירופאית אנחנו חייבים גם להעלות את הפריון. השאלה, כמובן, היא איך אנחנו עושים את זה? באיזה ענפים אנחנו צריכים להשקיע כדי להביא את ישראל למצב שהפריון שלה, ובעקבות זאת גם הסחר ורמת החיים, הם יותר גבוהים.

- יש פערי פריון משמעותיים כמעט בכל הענפים בין ישראל לבין המדינות המובילות האלה. חייבים להודות שהשוואה של נתונים ענפיים היא יותר קשה מהשוואה של נתוני החשבונאות הלאומית, הנתונים האלה מגיעים בעיקר, אין מדדי PPP ענפיים, ואנחנו נאלצים לעשות השוואה שהיא פחות טובה מהשוואה של נתוני חשבונאות לאומית. אני מציג פה במצגת נתונים שהם מושווים בדולרים קבועים של 2010, לא ב-PPP. מול מדינות הסמן השוואה של PPP לא הייתה משנה - יש לנו פחות או יותר אותו יחס של PPP, אבל ברור שזאת בעיה. אני חושב שגם אחת המטרות של המטרה, אחד הדברים שהועדה תוכל לתרום זה שיפור במתודולוגיה, בצורה שבה אנחנו אוספים נתונים ענפיים, כדי לעזור לזה בהמשך.

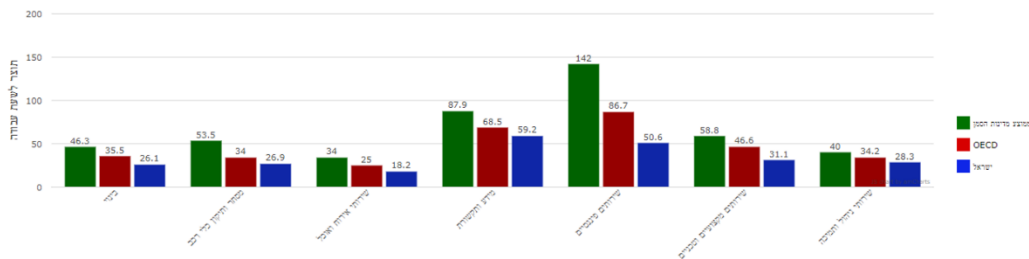
תוצר לשעת עבודה בתעשייה ובשירותים (ללא מידע ותקשורת)
דולרים קבועים של שנת 2010

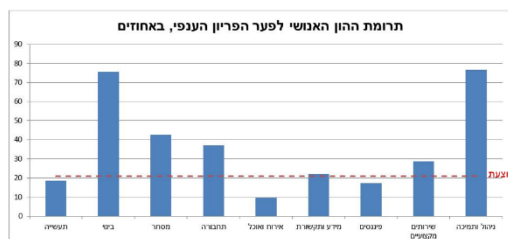
- אפשר לראות, פה בכחול מקווקו של מדינות הסמן מול כחול חזק של ישראל את השוואת פער הפריון בתעשייה ובקריאה, ובאדום את פער הפריון במסחר ובשירותים. היום, בעצם, רוב תשומת הלב מופנית לתעשייה. תעשייה היא ענף חשוב, וכולנו רוצים בהצלחתה כמובן, אבל כמו שכבר ראינו - שיעור המועסקים במסחר ובשירותים הוא גדול משמעותית מהמועסקים בתעשייה. הוא גם גדל - זו מגמה כללית במדינות המפותחות ולא סביר שהיא תתהפך, ובעצם לקדם רק את התעשייה זה לא מספיק - אנחנו צריכים לעסוק גם במסחר ובשירותים. זה קריטי כדי לתמוך בצמיחה.

- פה רואים עוד חתך, טיפה יותר מפורט, של הענפים הראשונים, של הסדרים ברמה של ספרה אחת, ואפשר בעצם לראות תמונה דומה - יש פער פריון כמעט בכל הענפים. יש ענפים שבהם הפערים הם טיפה יותר גבוהים, כמו בענף הפיננסי, יש פערים שבהם פערי הפריון הם טיפה יותר נמוכים, והמטרה שלנו היא להתרכז באותם ענפים שהם משמעותיים למשק, שיש בהם אולי פער גדול או מספר גדול של מועסקים, ואנחנו רוצים להבין מה המקורות של פער הפריון, ממה הוא נובע, כדי שנוכל להתחיל ולחשוב איך ניתן לטפל בזה. אני אציג גם כמה נתונים שנוגעים בעצם לגורמי הייצור השונים.

תוצר לשעת עבודה, 2016 או שנת נתונים אחרונה
בינוי, מסחר ותקשורת, שירותים אינפורמציה, שירותים פיננסיים, שירותים מקצועיים וטכניים, שירותי ניהול ותמיכה
דולרים קבועים של שנת 2010, לפי שער חליפין קבועים

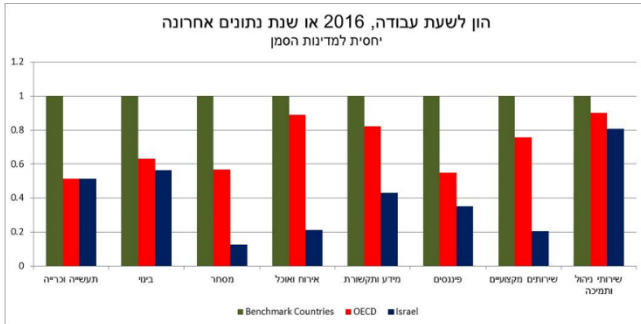
- קודם כל, ההון האנושי: אנחנו יודעים שבזמן האחרון יש לנו את סקר PIAAC, שהוא סקר שבדק כישורים בסיסיים של אנשים בגיל העבודה ברבות ממדינות ה-OECD ודובר כבר די הרבה על התוצאות הלא מחמיאות שהיה לישראל בסקר PIAAC. בסקר PIAAC, חוץ מזה שבוחנים את האנשים, גם שואלים אותם באיזה ענף הם עובדים, וגם את מספר שנות הלימוד שלהם אנחנו יודעים, ובעצם ניתן להשוות פה הבדלים בכישורים של כוח האדם המועסק בענפים השונים. הפער הזה מוצג בין ישראל למדינות הסמן הוא מאוד גדול. פער של יותר משתי

- סטיות תקן הוא פער ענק, אבל הוא לא מתחלק בצורה זזה בין כל הענפים. אפשר לראות שיש לנו ענפים כמו בינוי, מסחר ותחבורה, שבהם הפער הוא משמעותית יותר גדול, יש ענפים בהם הפער יותר קטן. ז"א, התמונה היא לא הומוגנית, וצריך להבין באמת בכל ענף את הבעיות הספציפיות שאפשר.

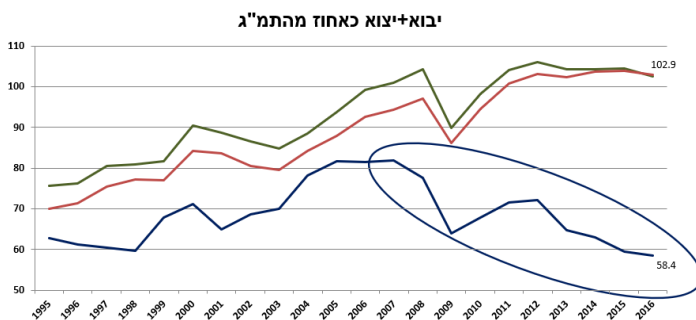
- אפשר גם, מתוך איזושהי פונקציית ייצור של כל ענף, לנסות לגזור את האחוז מהפער הנובע מההון האנושי בכל ענף. זה נותן בסה"כ תוצאות הטרוגניות דומות לתוצאות האלה, אז זה לא כ"כ משנה את המסר. יש לנו פה הטרוגניות משמעותית מסביב לאותו פער גדול.

- גורם נוסף משמעותי זו כמובן רמת ההון הפיזי במגזר העסקי. גם פה אנחנו יודעים שיש מיעוט של השקעות, בוודאי בשנים האחרונות, ורמת הון נמוכה. פה מוצגת רמת ההון לשנת עבודה בהשוואה למדינות הסמן, שהן מנורמלות ל-1, בענפים השונים, גם ב-OECD וגם בישראל. שוב אפשר לראות פה תמונה דומה.

- יש כמעט בכל הענפים רמת הון נמוכה יחסית למדינות הסמן. זה נובע משנים של השקעה נמוכה, וגם פה התמונה היא לא בדיוק זהה בכל הענפים. יש ענפים שבהם רמת ההון הנמוכה היא כנראה גורם מאוד משמעותי בפער הפירון, יש ענפים שבהם זאת היא אולי בעיה פחות משמעותית, וכאשר אנחנו באים בתור ועדה לחשוב ולנתח - דיי ברור שיש לנו בענפים השונים בעיות קצת שונות, ולא בעיה אחת ספציפית שאם נפתור אותה נשפר את המצב בכל הענפים.

- לגבי מסחר בין לאומי, מסחר בין-לאומי הוא אחד המנועים המשמעותיים שיש לנו, גם להעלאת הפירון, גם לעלייה ברמת החיים. הוא מאפשר למשק לייצא את אותם הסחורות והשירותים שבהם יש לנו יתרון יחסי, ולהשתמש בתמורה כדי לייבא את אותם הסחורות והשירותים שלא ניתן לייצר במשק או שמאוד לא יעיל לייצר באופן מקומי. אפשר לראות פה את הנתונים של היבוא ועוד היצוא כאחוז מהתוצר של לישראל (בכחול) וגם של מדינות הסמן (בירוק), ושל הממוצע הפשוט של מדינות ה-OECD (באדום), בעשרים השנים האחרונות. אפשר לראות פה תמונה שבה בעצם יש עלייה, פחות או יותר עד לאמצע של שנות ה-2000, של ישראל במקביל למדינות האחרות. באמצע שנות ה-2000 יש לנו בעצם היפוך מגמה. זו ירידה משמעותית, אפילו משמעותית מאוד, של הסחר הבין לאומי כאחוז מהתוצר בישראל.

- ירידה משמעותית, אפילו משמעותית מאוד, של הסחר הבין לאומי כאחוז מהתוצר בישראל. ירידה מ-80% ל-58% תוצר. חלק משמעותי מזה זה הלחץ על שער החליפין, יכולים להיות גורמים נוספים. ההשקעות במשק, בציד ומכונות, ברובם הגדול יבוא, הם נמוכות. התוצאה הזאת היא לא ברורה לחלוטין, וצריך להבין גם מה הגורמים לזה, וגם מה ההשפעה של זה, על הפירון, על התחרותיות, ועל יוקר המחיה במשק.

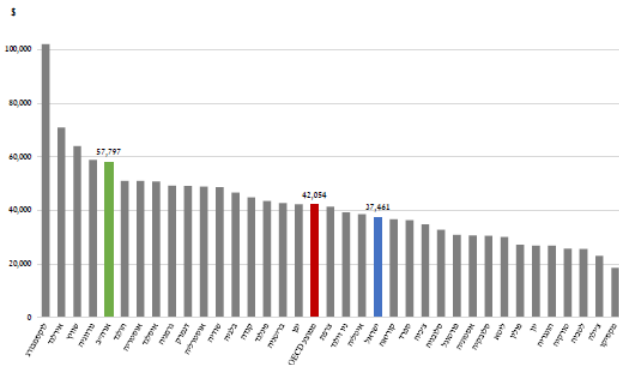
- אראה פה עוד אספקט של זה, בהשוואה בין-לאומית במקום לאורך זמן. פה היבוא בלבד, כאחוז בלבד, היצוא היה נותן תוצאה דומה. אפשר לראות שהיום ישראל, מבחינת סחר החוץ שלה כאחוז מהתוצר, היא מהמדינות הסגורות ב-OECD. לא הכי סגורה, כמובן, אבל מדינות כמו ארה"ב ויפן, עם השווקים המקומיים הענקיים שלהן, יכולות להרשות לעצמן, במובן מסוים, להיות יותר סגורות. במדינה קטנה, יכול להיות שזו נקודה יותר משמעותית וצריך להבין גם את המקורות וגם את ההשפעה.

- הנקודה האחרונה שאני רוצה להזכיר היא הבירוקרטיה. את המיקום של ישראל במדד "Doing Business" ומה קרה בשנים האחרונות, פחות או יותר כולם יודעים. הנתונים האחרונים מ-2019 בקטגוריה של סחר בין-לאומי הוא מיקום לא כל-כך טוב. לא אשעמם אתכם עם נתונים שפחות או יותר כולם מכירים, רק אביא משהו שאולי לא כל-כך מסתכלים עליו בדרך כלל - איך בעצם בנויים, מאיזה מרכיבים, בנויים המדדים האלה, ומהי המשמעות של להיות במקום ה-64. את זה העתרתי מתוך מדד ה-"Doing Business", ואפשר לראות פה, שורה אחרי שורה, את הקטגוריה ואת המצב של ישראל. ישראל היא חלק מקבוצת המדינות של "OECD High Income", ואפשר לראות את המצב של ישראל. למשל, כמה זמן לוקח לעשות "Compliance" ליבוא בגבול בישראל, מה העלות של זה פי שעות, כמה זמן לוקחת בירוקרטיה התייעוד בישראל - פי יותר מ-10 זמן לעשות את ה-"Compliance" הזה, מה העלות - פי 3. יש לנו עומס בירוקרטי על היבוא, שהוא אחד הגורמים לכך שאנחנו נמצאים במצב לא כל-כך טוב בקטגוריה של סחר החוץ.

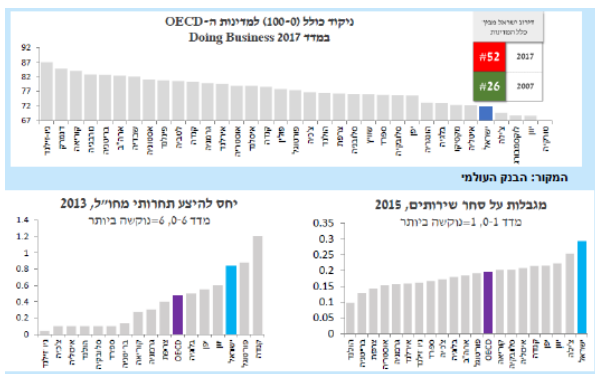
Indicator	Israel	OECD high income
Time to import: Border compliance (hours)	64	8.5
Cost to import: Border compliance (USD)	307	100.2
Time to import: Documentary compliance (hours)	44	3.4
Cost to import: Documentary compliance (USD)	70	24.9

- אז זהו מבחינת הנתונים. רק אחזור על השאלות לדיון, שלחנו אותן למגיבים והיינו רוצה שאנשים יתייחסו אליהן. נקודה ראשונה, מבחינת הצורה שבה הועדה עובדת, האם יש לנו באמת סיבות לפירוק הנמוך שהן שונות וייחודיות לכל ענף? אולי יש סיבות רוחביות שצריך לעסוק רק בהן ולא לפי ענף? מה התרומה של איכות כוח האדם? מה התרומה של הבירוקרטיה לפער הפירוק? למה רמת ההשקעות במגזר הפרטי היא כל-כך נמוכה? האם התרומה של הירידה בסחר הבין-לאומי משמעותית לפער הפירוק וליוקור המחיה? ובעצם, האם הוועדה צריכה לעסוק רק בנושאים האלה, שהם גורמים, או גם לתת יעדים כמותיים כמו שנותנים בוועדות אחרות כהמלצות של הוועדה.

הגורמים האפשריים לפער הפירוק הכללי והענפי בין ישראל למדינות ה-OECD שי צור, חטיבת המחקר, בנק ישראל

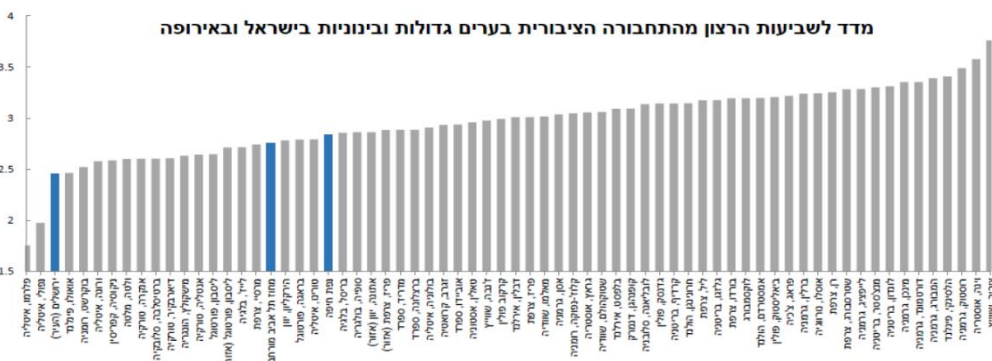

- האמת שאביחי עשה הרבה מהעבודה, והרבה מהדברים שאני אציג כאן עולים בקנה אחד עם הרבה מהדברים שאביחי הראה כאן. האמת שהתכוונתי לשים כאן את התוצר לעובד בהשוואה ל-OECD, ובטעות שמתי את התוצר לנפש. כשגיליתי את זה, אמרתי שמה שאני אגיד זה שזה לא כל-כך נורא כי כשמסתכלים על פער התוצר לנפש בהשוואה ל-OECD, אז הסיבה המרכזית היא הפער בתוצר לעובד ולא הפער בתעסוקה ואביחי אמר את זה במקומי. אז פה אתם רואים את הפער בתוצר לנפש, פער של 11% מה-OECD ו-95% מארצות הברית, ורואים כאן את המדד, אבל כאמור ישראל נמצאת במצב דומה כשדברים על התוצר לעובד.

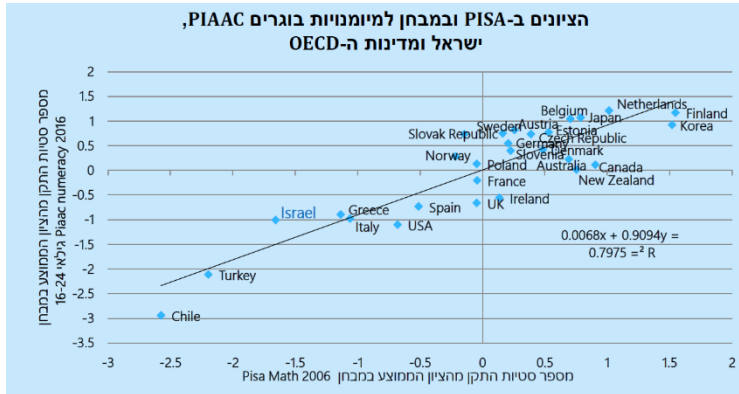
- נשאלת השאלה למה, ונתחיל מגורמים ברמה המשקית. כמו שאביחי אמר, הסביבה הבירוקרטית לא איכותית מאוד בישראל. היא מקשה על עשיית עסקים. אז כאן יש את מדד "Doing Business" הכללי, אבל גם סעיפים ספציפיים בתחום הרגולציה שנקודתית מצביעים על הבעיה בישראל - רגולציה שמכבידה על התחרות. אז רואים כאן יחס להיצע התחרותי ביחוד, כשהכוונה היא בעיקר לאלמנטים לא מכסיים בהגנה על התוצרת המקומית, והדבר הזה הוא אכן גבוה ובעייתי בישראל. כלומר, לא מספיק רק להוריד מכסים, אלא צריך גם לחשוב על מגבלות נוספות שאינן מכסיות, ומגבלות על סחר בשירותים, שגם רלוונטי לענייננו. אז נושא אחד זה הרגולציה כשמסתכלים על הפער ברמה המשקית.

- הנושא השני, שגם אתם במכון אהרון הצבעתם עליו, זה מלאי ההון הציבורי הנומך בישראל. זאת פונקציה של ההשקעה של הממשלה, ובין השאר השקעה בתשתיות שונות. מה שרואים כאן זה את אחת הבעיות המרכזיות מבחינת תשתיות של ישראל ואלה תשתיות התחבורה. כאן, אתם רואים את המדד לשביעות הרצון בתחבורה הציבורית בערים גדולות ובינוניות בישראל ובאירופה, ורואים שהמטרופולינים בישראל נמצאים במקום נמוך מבחינת שביעות הרצון הזה. שקף נוסף, שמי שירצה יוכל לראות אחר-כך בנספחים, מצביע על היקף התחבורה במטרופולינים, ובעיקר במטרופולין תל-אביב בישראל, בהשוואה למדינות אחרות, תוך כדי זה שלוקחים בחשבון כמה היינו מצפים שישתמשו בתחבורה הציבורית במטרופולין תל-אביב. לוקחים תכונות המשפיעות על שימוש בתחבורה הציבורית בערים גדולות, עושים רגרסיה, בודקים מה הערך החזוי לפי התכונות האלה, ומה שמגלים הוא שבישראל השימוש בתחבורה הציבורית במטרופולינים הוא מאוד נמוך בהשוואה הבין-לאומית, במיוחד כשלוקחים בחשבון את

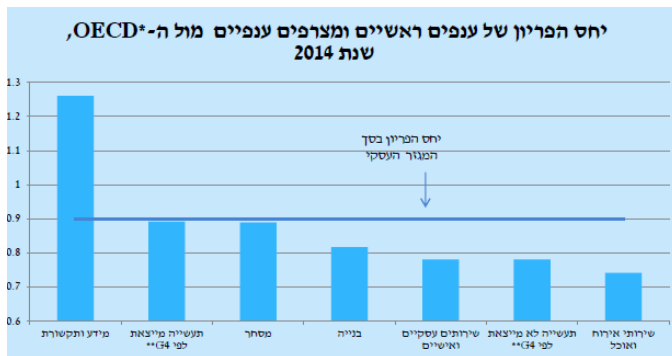
התכונות שהיו
אמורות לדחוף
אותנו דווקא כלפי
מעלה במדד זה. אז
זה מבחינת
תחבורה ציבורית.

- אני עובר לנושא באמת כאוב שאביחי הזכיר וזה נושא החינוך. כמו שרבים כאן אולי יודעים, כשמסתכלים על מצבנו מבחינת כמות ההשכלה - שנות לימוד, תארים ראשונים ומעלה, מצבנו הוא בסדר, אבל כשמסתכלים על איכות ההשכלה המצב כבר לא כל-כך טוב. כאן אתם רואים על הציר האופקי את ההישגים במבחן PISA, על הציר

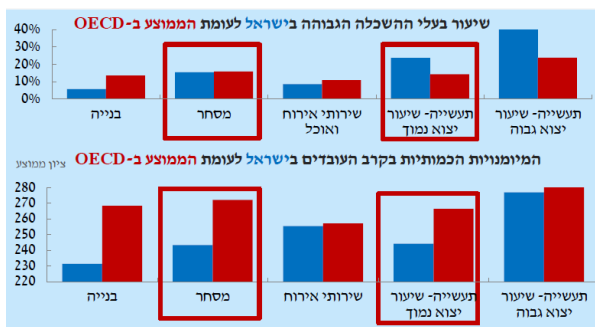
האנכי את ההישגים במבחן PIAAC. לא במקרה בחרתי להציג את האיור הזה, שמראה את שניהם ביחד, כי בעבר, כשלא הסתדרו לנו הנתונים של PISA עם מספר שנות הלימוד הגדול בישראל, והסטארט אפים וכולי, אז סברנו שאחר כך, כשמגיעים לשוק העבודה, משהו טוב קורה. אולי הצבא עושה את העבודה ומארגן הכל, אולי התלמידים בבית הספר מזלזלים במבחן הזה, אבל מה שרואים בעצם שהדבר הזה הוא מאוד מאוד מתואם, וישראל נמוכה גם כשמסתכלים על PISA בקרב תלמידים, וגם כשמסתכלים על PIAAC בקרב מבוגרים, ואי השוויון גדול מאוד.

- מה שמעניין כאן זה שאי-השוויון, כאן זה אי-השוויון ב-PISA, בניגוד למה שרבים חושבים, הוא לא גבוה רק בגלל שאנחנו משווים בין המגזר היהודי למגזר הערבי וזה מה שבעצם מייצר את אי-השוויון. אי-השוויון גבוה גם כשמסתכלים בתוך כל מגזר בנפרד, אפילו במגזר הממלכתי. זה משהו מדאיג. דרך אגב, אי השוויון גדל לא בגלל שהחזקים הם חזקים במיוחד, אלא בגלל שהחלשים משיגים הישגים נמוכים וזאת בעיה, כי אין לנו מטרות לצמצם את אי השוויון כשלעצמו, אלא פשוט לשפר את ההישגים של החלשים.

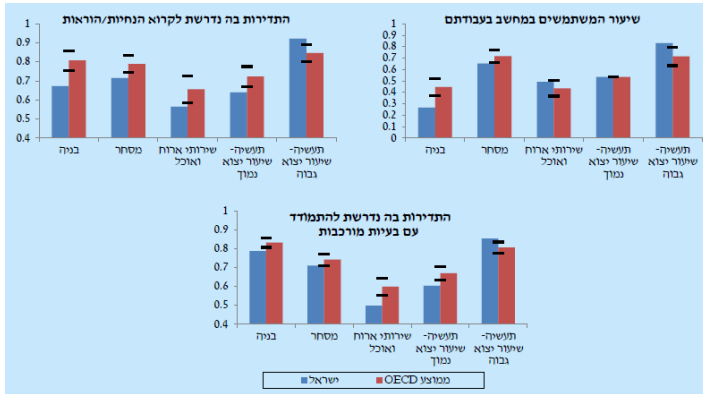
- עכשיו אני עובר לפערים ברמה הענפית. אז כמו שאביחי הראה, וגם עם הערת האזהרה שהשוואות ענפיות הן בעייתיות, גם אנחנו מוצאים בצורה כזאת או אחרת את אותו הממצע שהפערים בפריון גדולים במיוחד בענפים שפועלים בשוק המקומי. זה, האמת, עם איזשהו תיקון להגדרה של מה זה ענפים מייצאים - כאן לקחתי את שיעור היצוא ממדינות ה-G4 כדי להראות שאין כאן סיבתיות הפוכה, שהענפים עם הפריון הגבוה בישראל מצליחים לייצא ולכן מה שאתה רואה זה שמצבם מצוין. זה פשוט שבענפים שכירים, באופן כללי, הפריון בישראל הוא יחסית בסדר, וכשהולכים לענפים יותר מקומיים אז המצב מחמיר.

- באמת, עם כל הערות האזהרה על ההסתכלות הענפית, אז חשוב להסתכל על הפערים, על החולשה של הענפים המקומיים גם בדרכים אחרות. אביחי כבר הראה חלק מזה, כאמור, ומה שאתם רואים כאן זה הדגש. הוא בכלל הראה השוואה של סך הכול ההון האנושי, שהיא מורכבת בעצם גם מכמות שנות לימוד, וגם מהמימונויות. מה שאני מראה כאן זה את ההפרדה בין שני הדברים לפי ענפים, ואתם רואים שכאשר מסתכלים רק על החלק העליון, בשיעור של ההשכלה הגבוהה, בואו נתמקד רגע בענף המסחר, אז מבחינת שיעור של בעלי ההשכלה הגבוהה שעובדים בענף המסחר בהשוואה ל-OECD, מצבנו בסדר (ישראל בכחול, ה-OECD באדום). מצבנו בסדר בכל הנוגע לשיעור בעלי ההשכלה הגבוהה.

- כשמסתכלים על המימונויות של ההון האנושי, כלומר על איכות ההשכלה, אז פתאום התמונה נראית מאוד מאוד חדה, ואיכות ההשכלה במדינות ה-OECD הרבה יותר גדולה מאיכות ההשכלה בישראל, בפרט בענף המסחר. זה נכון, אגב, גם לגבי תעשייה עם שיעור יצוא נמוך, כלומר התמונה ממש מתהפכת, והמקום שבו אנחנו שומרים מצב טוב גם בהיבט ההשכלה זה בתעשייה עם שיעור יצוא גבוה. כלומר, שם איכות ההשכלה, לפחות כפי שהיא נמדדת ב-PIAAC היא בסדר.

- עכשיו, באמת עם כל הביקורת על ההסתכלות הענפית על הפריון, הגיע גם משהו שלא הובלט מספיק לצערי, ולדעתי הוא מאוד חשוב. בעצם, מה שאתם רואים כאן זה את אופי העבודה בענפים שונים. אז יש כאן את "התדירות בה נדרשת לקרוא הנחיות והוראות", "כמה אנשים משתמשים במחשב בעבודה?", "התדירות בה נדרשת להתמודד עם בעיות מורכבות" - בעצם משהו שמשקף עד כמה ההתנהלות היא התנהלות של עבודה איכותית, עבודה מורכבת, בין השאר, עם טכנולוגיות מתקדמות וכדומה. מה שרואים כאן, בצורה מאוד בולטת, איך המקום היחיד שבו מצבנו טוב בכל הפרמטרים האלה הוא ענפי תעשייה עם שיעור יצוא גבוה. לעומת זאת, הענפים שיש לנו בעיה עם כל התחומים האלה הם יתר הענפים שפועלים בשוק המקומי, בפרט בענף המסחר, בענף השירותים, בטח ובטח בענף הבנייה, ואפשר לראות את זה כאן בכל הפרמטרים. אפשר להסתכל על זה כמדד נוסף לפריון העבודה. מדד שונה ממדדים שהסתכלנו עליהם עד עכשיו, אבל משקף בעצם צוואר בקבוק.

- אעבור לנקודות לדיון ומחשבה. אז, קודם כל, נקודות לדיון ברמה המשקית. נגענו בנושא הרגולציה, וכאן חשוב לי להדגיש שני דברים. קודם כל, צריך לזכור, זה לכאורה מובן מאליה אבל לא בטוח שזה ככה, שהמטרה היא לא השיפור הדירוג של ישראל במדדים השונים. לא צריך ללכת ולבדוק דברים ספציפיים, שבסך הכל מנסים להעיד על בעיה רחבה יותר, ולנסות לתקן אותם, אלא יש לחשוב בצורה רחבה, מורכבת ויסודית. הנושא השני זה, להסתכל על רגולציה לא כדבר שהוא בהכרח רע. לא הייתי בהכרח להוריד רגולציה אלא הייתי רוצה להפוך אותה לאיכותית, לכזאת שמשפרת את התחרות במשק ומשפרת דברים אחרים. יש ברגולציה היבטים של בטיחות ודברים נוספים שמן הסתם אי אפשר לוותר עליהם, ולכן צריך להיזהר כשמדברים על הורדה גורפת של רגולציה.
- בתחום התשתיות, אז, כמוכן, התחבורה הציבורית - הצבעתי על בעיה אקוטית ביותר, שהיא התחבורה הציבורית במטרופולינים. אחד הדברים שאנחנו מזהים אצלנו במחקרים שעושים בחטיבת מחקרים בבנק זה שחסרה קואורדינציה בין אמצעי התחבורה השונים. יכול להיות שלמי שמשתמש בתחבורה הציבורית זה ממש ברור, אבל אפשר גם ממש לראות את זה בנתונים - איך שיפור באמצעי תחבורה אחד מגדיל את הסיכוי שישתמשו בסוג אחר של אמצעי תחבורה ציבורית, לכן הנקודה הזאת היא קריטית. עוד נקודה, השקעה בתשתיות, בפרט השקעה בתשתיות תחבורה עולה כסף, ואכן כשמסתכלים קדימה יש תכנון להשקיע הרבה בתחום הזה, אבל נקודה חשובה היא שלפעמים החסמים התכנוניים, כלומר היכולת לתכנן תשתית במקום צפוף, מביאה לזה שמשקיעים איפה שאפשר ואיפה שקל, למשל כבישים במקומות פחות צפופים, איפה שצריך להזיז תשתיות פחות, מאשר במקומות שבהם צפוף, קשה, מאתגר ואפילו יקר, ושם לפעמים נוותר. מה שאנחנו חושבים זה שהקמת רשויות מטרופוליטניות, כלומר ארגון התחבורה לא רק ברמה הממשלתית, ומצד שני בלי שכל עירייה תדחוף לכיוון אחר, הקמה של רשויות כאלה יכולה לשפר את המצב גם מבחינת הקואורדינציה בין אמצעי התחבורה השונים, וגם בהיבט החסמים התכנוניים, שהרבה פעמים אפשר לפתור את זה באמצעות שיתוף פעולה בין רשויות שונות.
- בתחום החינוך, הגיל הרך, בייבי-סיטר או חינוך, אחת הבעיות זה שהיום למשל כשמסתכלים במשרד הרווחה, ההסתכלות היא מציאת פתרון שאבות ואימהות יוכלו לצאת לעבוד, צריך להגביר שם את האלמנט החינוכי. המועצה לגיל הרך שהוקמה לאחרונה זה משהו בכיוון הנכון, אבל צריך לצקת לזה תוכן ושיפור של איכות הפדגוגיה ואיכות ההוראה גם במסגרות האלה. פערים בין יהודים לערבים, גם פערים בתנאי הרקע כמוכן, אבל גם אפליה. עדיין יש אפליה, למשל, בתחום שעות, זה משהו שהולך בכיוון חיובי אבל הוא רחוק מלהיפטר. כמו שאמרתי, הפערים הם לא רק בין יהודים לערבים אלא גם בתוך כל מגזר כשלעצמו, ובסופו של דבר אין ברירה אלא לשים משקל גדול מאוד על דחיפה קדימה של התלמידים החלשים, גם באמצעות הגדלת הכמות ששם כבר יש איזושהי העדפה מתקנת, אבל גם באמצעות שיפור של איכות ההוראה, במיוחד במקומות שבהם צריך את זה. מצד שני, יש לתת חופש גדול יותר לבתי ספר חזקים להתקדם עם זה ולרוץ קדימה.
- עכשיו נקודות לדיון ולמחשבה, מה קורה לפערים הענפיים. אז, קודם כל, זו תוצאה של השוק. מן הסתם החברות עם הפריון הגבוה גדלות. היינו רוצים שזה מה שיקרה. החברות האלה שגדלות מספיק ומסוגלות גם לייצא - מייצאות, לכן הן גם מנצחות בתחרות על העובדים המיומנים כמו שראינו - הפער הוא בולט מאוד לטובתם כשמסתכלים על איכות ההון האנושי, ובעצם בכך הן גם מעצימות את היתרון שלהן. אז זאת תוצאה של השוק וזה בסדר.

- מצד שני אני רוצה להצביע גם על דבר נוסף, וזה עידוד השקעות הון וחדשנות טכנולוגית, שזה מותאם מאוד לחברות המייצאות, וזה שקף של משרד הכלכלה והתעשייה שהייתי שמח מאוד לקבל עדכון שלו, אבל בגדול מה שהוא מראה זה שהכלים של משרד הכלכלה והתעשייה, ולשם כך הוקמה הוועדה הזאת, מוטים בגדול לטובת התעשייה ולטובת ענפים מייצאים. העדפת החברות המייצאות, בעצם, מעבר לזה שהיא מקלה על השקעה בהון עבור אותם ענפים או מקלה על מו"פ עבור אותם ענפים, היא גם מייקרת את גורמי הייצור וגם את העובדים בתחום החדשנות, למשל מהנדסים, שההיצע שלהם הוא כבר כמו שראינו, ולכן הגברת האיוון בתחום עידוד הענפים יכול לסייע גם בעידוד השוויון באיכות ההון האנושי בין ענפים שונים במשק.

תגובות:

פרופ' אבי שמחון, ראש המועצה הלאומית לכלכלה

- אני אתחיל במשהו שאין במצגת שתכף תעלה, זו אמירה שהנושא הזה הוא מאוד מאוד חשוב. מיכל, באמת כל הכבוד לך על זה שזיהית. במשך הרבה מאוד שנים אמרו "תעשייה, תעשייה, תעשייה", תעשייה זה מה - 11% מהכלכלה? זה שאמרת "בואו נסתכל על השירותים" זה דבר מאוד חשוב, כי בסוף זה רוב הכלכלה. זה מאוד חשוב. אני חושב שהדגש החדש ששמים, או לפחות ההתייחסות, סוף-כל-סוף לעניין הזה, הוא מאוד חשוב.
- עכשיו, יש בעיה מאוד גדולה כשמנסים בכלל לענות על השאלה של למה אנחנו מפגרים מאחור. איך אנחנו יודעים שאנחנו מפגרים? אנחנו יודעים את זה מכיוון שכאשר מסתכלים על התוצר לעובד במדינת ישראל, התוצר הממוצע לעובד במדינת ישראל, נמוך מכ-12% מהממוצע, מ-74' ועד היום אנחנו בפער של כ-50%-60% מארה"ב. זה באמת משונה. האם אנחנו חושבים שהמרחק שלנו היום מהעולם הוא כמו שהיה ב-74'? כמובן שלא. משהו שם בתונים לגמרי לא ברור.
- עכשיו, דבר ראשון, יש לנו בעיה מאוד מאוד גדולה - אין לנו נתונים. כל מה שאנחנו רואים עכשיו, כל מה שאנחנו אומרים בבנק ישראל על מסחר ושירותים, ואפילו אביחי, זה ספקולציות. למה זה ספקולציות? כי בשביל להגיד שבאמת הפריזון אצלנו, בענף המסחר, הוא יותר נמוך מזה של מדינות אחרות, צריכים נתונים, נכון? עכשיו, אין נתוני PPP על פי ענפים. נתון ה-PPP היחיד שיש זה מצרף. אז במצרף אנחנו יכולים להשוות את התוצר המצרפי של ישראל לתוצר המצרפי במדינות אחרות. אנחנו לא יכולים להשוות פריזון. אפשר להסתכל על התוצר לעובד, אבל אתה לא יודע כמה הון יש שם.
- במסחר, שזו חתיכה מאוד חשובה של שירותים, זה הרבה יותר חשוב. תחשבו מה יהיה הפריזון של מדינה שבה כל המסחר מנוהל על ידי מונופול. מונופול שיש בו בן-אדם אחד, יש לו רווחים עצומים, ואז נראה שהרווחים של ענף המסחר לעובד הם מטורפים. לעומת זאת במדינה שבה יש תחרות משוכללת, שם הרווחים הרבה יותר נמוכים.
- אז אנחנו לא מסוגלים למדוד הון. אין לנו - אני גם הלכתי ל-OECD, אמרתי להם שאני מבקש נתונים, אז אמרו לי - נתוני PPP על פי מגזרים. זאת שאחראית על הסטטיסטיקה של ה-OECD אמרה לי "כמובן, אין בעיה, אני עכשיו אדאג שישלחו אליך". אחרי שעה, בהפסקה הבאה, היא אמרה לי "תשמע, אני באמת גיליתי - אין לנו בדיוק את זה, אבל יש לנו משהו מאוד דומה. אדאג שישלחו אליך". בהפסקה הבאה היא אמרה "אתה יודע, גם ה-'משהו מאוד דומה', לא באמת דומה. אני אבדוק". היא לא חזרה אלי מאז.

פרופ' צבי אקשטיין - הערה

הערה מתודולוגית: כשחברות עושות חשבון האם להשקיע בישראל או להשקיע בחו"ל, וכשהן עושות חשבון על כמה מייצר להן עובד לשעת עבודה וכמה הון לשעת עבודה עושים את זה, הן אף פעם לא משתמשות ב-PPP. כשמקדנלד'ס רוצים להשוות האם מקדנלד'ס בישראל מייצר המבורגרים באותה יעילות כמו מקדנלד'ס בגרמניה, הוא רק מחשב כמה עובדים יש לו, מה הוא מוציא, וכמה זה עולה לו. אני עושה אותו הדבר, ואני יכול להגיד לך חד משמעית - כשעושים את זה מוצאים בדיוק את התוצאות שאתה מוצא פה.

- תראו, אני בדקתי את זה מכל הכיוונים שאני יודע. אין נתוני PPP על פי ענפים אין. לכן כל מה שאנחנו אומרים, יש בו אלמנט מאוד גדול של ניחוש, ועד שלא יהיה לנו נתונים כאלה אנחנו נמשיך לנחש. זה לא אומר, דרך אגב, שלא צריך לשאול מה לעשות. זה רק אומר שאנחנו צריכים להיות מאוד מאוד סקפטיים ביחס לפסיקות שבנק ישראל וגופים אחרים פוסקים, מה טוב, מה לא טוב, וכן הלאה.

- למשל, אני רוצה להגיד על PIAAC. ארצות הברית עוד יותר נמוכה מאתנו ב-PIAAC, וארצות הברית היא מדינה מאוד מאוד יעילה. לא ברור לי האם התוצר לנפש משפיע על PIAAC או האם PIAAC משפיע על התוצר לנפש, אבל אני מבין שזה עכשיו "bon ton", אז רק נשנה את PIAAC והכל יהיה בסדר.
- דבר נוסף שאני רוצה להגיד, אחרי שאמרתי את כל הדברים האלה שאנחנו לא באמת יודעים, יש כמה דברים שאנחנו, בתור כלכלנים, כן באמת יודעים שיעזרו. דבר ראשון זה חשיפה. אנחנו צריכים לדאוג שיהיה מקסימום חשיפה של אותם סקטורים לעולם. הבעיה היא שאותם סקטורים, מטבעם, הם בדרך כלל בלתי סחירים, ולכן היכולת שלנו לחשיפה היא נמוכה. ועדיין, אנחנו יכולים לעשות הרבה מאוד לחשוף אותם יותר.
- דבר אחרון זה רגולציה, אבל כבר דיברו על זה.

מר משה רוזנבלום, מנכ"ל קניוני עופר ומשנה למנכ"ל מליסרון

- במסגרת ה-6 דקות, תבואו אלי ובשמחה אתן לכם את נתוני הקמעונאות בחתך סוחר, מגזר... משנת 2000 אני מוסיף למאגר 2400 סוחרים במדינת ישראל. אני רואה פדיון חודשי למטר מרובע, פדיון אזורי - מה שאתם רוצים כדי לעזור לכם למצוא את הנתונים. אני חושב שאני המאגר הכי גדול במדינה של נתונים, חלקם סודיים ואולי אז אני לא אגיד שמות.
- אנצל את הבמה הזאת - אני בענף הקמעונאות מ-1987, וחבר באיגוד הקניונים האמריקאים, וכל אחד שלמד קניונים בארצות הברית ועשה השתלמויות ב-ICSC רשאי לקבל כל נתון שאתם רוצים על קמעונאות בארצות הברית. יש לנו נתוני השוואה בחתך כי שם זה חובה לפרסם הרבה יותר, ולהעביר אותם אישור רואה חשבון.
- אני רק אגיד שממה שפה שמעתי, ואיפה שאני יכול לתרום, ואיפה שיש לי מה להגיד, ניתן להעלות את הפריזון, או את הפדיון שאני קורה לו, אם הרגולציה תהיה הרבה יותר פתוחה מצד אלה שרוצים לבצע מכירות, ותגרום ולא תמנע תחרות הוגנת במסחר במדינת ישראל.
- אתן את הדוגמה הכי ברורה שמספרת את הסיפור. חברת NEXT, שמוכרת בגדי ילדים באנגליה, פטורה ממש ולבגדי ילדים באנגליה אין מס. הרגולטור פה, במדינת ישראל, מעודד את ההזמנה ב-NEXT. אין לו פה שום נציגות, אין לו פה כלום, וכל חברה שיושב פה נציג של FOX שרוצה למכור, חל עליו מיסוי, חל עליו מע"מ, חל עליו תגית בעברית, חייב לייצר במדינות שמדינת ישראל סוחרת איתן. מי שמזמין ב-NEXT יכול לייצר את זה בערב הסעודית, במדינות ערב וכל הדברים, התחרות היא הרבה יותר קשה. המע"מ, שהוא 17%, הוא אחד הגורמים הקשות ביותר. אני גם בעד שמיים פתוחים. יש לנו בעיה, שאני שמח עליה, שאנחנו יכולים לנסוע בקלות לחו"ל, ודואר ישראל במדינת ישראל שלח נציג רשמי לחברת NEXT כדי להסביר לו איך לשלוח חבילות על מנת לקבל פטור ממע"מ ולעבור את כל המיסוי של הרגולטור.
- אז כל אנשי הרגולטור פה, תתעוררו, ואל תעשו רק גרפים שאם הרצפה לא תעבוד מחר בבוקר - הגרפים האלה לא יהיו. ראיתי את הגרפים - חלקם אני מבין, רובם אני לא מבין, אבל כדאי שתבינו שהמסחר במדינת ישראל הוא מסחר טוב. אנחנו יודעים לעבוד, החנויות שנמכרות במדינת ישראל מייצרות את הפדיון מהגבוהים בעולם. אם אני לוקח את "Mac", החנות הטובה ביותר של "Mac" באירופה נמצאת פה בקניון רמת אביב, בפדיון למטר מרובע. אם אתם לוקחים את "Zara" רמת אביב, אז "Zara" רמת אביב יושב ב-"Zara best of the world 50", ואם בא אדון ארמני לפתוח פה חנות של בישום ברמת אביב, ואומר "בגלל הרגולציות אולי אני אעצור", אז אנחנו צריכים לחשוב, להתעורר ולעזור שכל האנשים שיושבים פה יגרמו לכל הגורמים הבינלאומיים להגיע לפה לעשות מסחר ולתת את הפריזון.
- אז כל אנשי הרגולטור פה, תתעוררו, ואל תעשו רק גרפים שאם הרצפה לא תעבוד מחר בבוקר - הגרפים האלה לא יהיו. ראיתי את הגרפים - חלקם אני מבין, רובם אני לא מבין, אבל כדאי שתבינו שהמסחר במדינת ישראל הוא מסחר טוב. אנחנו יודעים לעבוד, החנויות שנמכרות במדינת ישראל מייצרות את הפדיון מהגבוהים בעולם. אם אני לוקח את "Mac", החנות הטובה ביותר של "Mac" באירופה נמצאת פה בקניון רמת אביב, בפדיון למטר מרובע. אם אתם לוקחים את "Zara" רמת אביב, אז "Zara" רמת אביב יושב ב-"Zara best of the world 50", ואם בא אדון ארמני לפתוח פה חנות של בישום ברמת אביב, ואומר "בגלל הרגולציות אולי אני אעצור", אז אנחנו צריכים לחשוב, להתעורר ולעזור שכל האנשים שיושבים פה יגרמו לכל הגורמים הבינלאומיים להגיע לפה לעשות מסחר ולתת את הפריזון.

- בעידן שיש היום, אני יכול להעביר אליכם ב-WhatsApp את 21 המטלות הרגולטוריות שהוטלו בשנתיים האחרונות במדינת ישראל. לדוגמה, אם אני צריך לפרסם, ואני עולה על מודעת שילוט בתוך הקניון, אני משלם ארנונה שנתית על כל מודעה, ואם אני מחליף מודעה כל שבוע אז אני מפרסם 57 כפול ארנונה, ומשלם מס שילוט, והרגולטור לא מוכן. אותו הדבר על אגרות, אותו הדבר על חיוב כי מי שמזמין באינטרנט הוא פטור מהכול. גם אין ביקורת על 75 - אני והראל לקחנו חוקר, שמנו בדואר ישראל. אף חבילה בדואר ישראל, ודואר ישראל אישר את זה, לא נבדקת כדי להגיד מה פטור ומה לא פטור. בכל מדינות ה-OECD בוטל הפטור ממע"מ - תחרות הוגנת. באוסטרליה, מאפריל 2019, מי שמזמין באינטרנט צריך לשלם מס למדינה כי הוא לא גרם לייצור במדינה. השר, שאני מכיר אותו מצוין, מעודד את ההזמנה האינטרנטית. אז אני מנצל את הבמה הזאת לתקוף את הרגולטור, ויש לי הרבה נושאים, אבל אני אומר עוד פעם - צריך לעשות פה מסחר. יש לנו בסיס, יש לנו מדינה טובה, יש לנו אזרחים טובים.

- מה ששומר היום על המסחר זה כניסה של שתי אוכלוסיות שלא היו קודם. זו האוכלוסייה הערבית שנהייתה סוחרת וקונה בחנויות וגדלה מיום ליום, והעולם החרדי שהוא לא היה ולא ראינו אותו, ואנחנו צופים בו היום. אני לא יודע אם אתם רואים את זה, כי לפי הגרפים שאני מקבל, האוכלוסייה החרדית היא דלת משאבים... באמצעות המכשירים הסלולריים אני מסוגל לראות היום "איפה אתם ישנים", ובמאה השערים, אני מודיע לכם, קונים הרבה.

ד"ר עדי ברנדר, מנהל אגף מקרו כלכלה ומדיניות, בנק ישראל

- אני לא אכנס לניתוחים שוב כי שי דיבר זה עתה ואנחנו עובדים ביחד על הנושאים האלה. אני רוצה להתייחס קודם כל לקושי במדידת פירון בענפי השירותים, החל מההפרדה בין איכות לבין כמות. אם שני מלצרים משרתים אותי, האם זה שירות יותר טוב או חוסר יעילות? בסופו של דבר מה ששי הציג זה ריבוי של מדדים לאספקטים שונים של סוגיית הפירון. אנחנו כנראה נתקשה בזמן הפעילות של ועדה כזאת להגיע למספרים מוחלטים או הוכחות חותכות, כמו שאנחנו אולי רגילים בדברים אחרים, כי גם הנתונים וגם העדר הגדרה קונספטואלית מקשים להגיע לקביעות חדות בנוגע לחלק מהדברים.

- בכל זאת, כאשר מסתכלים על מכלול הנתונים והמדידות השונות, על סוג המטלות שעובדים מבצעים בישראל ואיך שירותים שונים נראים פה בנתונים לעומת מקומות אחרים, מסתבר שיש לא מעט אינדיקטורים. בסופו של דבר, במדידות השונות, בנתוני חצי-מאקרו הקרובים לרזולוציה הענפית, יש משקל לא קטן של סמנים שמצביעים כנראה על בעיה בענפים האלה כפי שהם כיום.

- מבחינת המדיניות אני חושב שיש בעצם שני דברים שצריך להסתכל עליהם. האחד זו סוגיית האפליה שיש היום בהטבות של הממשלה ובמדיניות של הממשלה כלפי ענפי השירותים מול התעשייה. את הסוגיה של הפירון זה פוגש בעיקר בתחום של תמחור גורמי הייצור בשני הסקטורים, הנובע מהטבות ממשלתיות. אם נותנים העדפה לתעשייה המייצאת, ברור שיש יתרון לתעשייה הזו בתחרות על אותו כוח אדם. אנחנו שואלים אחרי זה למה לרשתות המסחר לא מצליחים להכניס טכנולוגיות, ואולי התשובה היא שהמחיר של העסקת איש טכנולוגיה יותר יקר כי סקטורים אחרים מקבלים את אותם גורמי הייצור בצורה מסובסדת. כל טיעון כזה אפשר וצריך לבדוק, ואני חושב שאחת הסוגיות היא שקודם כל צריך לשאול למה לא מיישרים את המגרש שיהיה שווה מבחינת הענפים. זאת השאלה. למה, במצב שבו המשק הישראלי נמצא היום, צריך ליצור או לשמר את האפליה הזאת?

- הנושא השני - כאשר נענה על השאלה הקודמת, הוא האם נכון לסבסד את כולם, או שאם נוריד את הסבסוד במקום אחד ונשווה את התנאים זה כבר יכול להספיק. זה דיון חשוב שיכול להתקשר לראייה הרחבה יותר של הפירון. מה אנחנו רוצים לסבסד במשק הישראלי? למשל, לסבסד רק מו"פ, אבל בכלל הענפים ולא רק לענפים ספציפיים, כי אנחנו חושבים ששם יש "Externalities" ויתרונות אחרים, או שיש יעדים נוספים, ואם כן אז במי תמוך? אנחנו בתחילת הדרך ולא בסופה אז אני לא רוצה להתחיל עם המסקנות, אלא עם שאלות שכדאי לדבר עליהן.

- לדעתי אין ספק שהסוגיה של הרגולציה, שעולה בכל דיון, היא מאוד משמעותית בנושא שאנחנו מדברים עליו, למשל בענפי השירותים. גם בסוגיות שהועלו על ידי קודמי יש שני רכיבים: האחד הוא החיים הקשים שהרגולציה עושה בכלל לענפי השירותים והמסחר, וזה דיון חשוב, אבל השני, נובע מהאופי של הענפים האלה - מה, ואיך, מפריע לכניסה של פירמות גדולות מצליחות מהעולם, כמחוללות תחרות ושינוי בתוך המשק הישראלי. אם נצליח לזהות את החסמים לתהליכים האלה, זה יסייע להגדיל באמת את היעילות בענפי השירותים. אנחנו רואים איך מתנהלות חברות קמעונאות בחו"ל, למשל בתחום המזון. אם נצליח להביא למשק הישראלי חברות כמו "Walmart" ו-"Carrefour", זו יכולה להיות קפיצת מדרגה ביעיות ובפירון, כמו שחברות זרות עשו את זה לתעשייה לפני 20 ו-30 שנה. לכן נראה לי שזה אחד הנושאים שכדאי לחשוב איך מסירים בו את החסמים.

ד"ר יאיר אילת, הכלכלן הראשי, רשות התחרות

- אני הכלכלן הראשי של רשות התחרות, מהשבוע לפני כן היינו רשות ההגבלים העסקיים. פריון זה באמת מושג שטיפה קשה לי אתו. ברור שזה ברומטר מאוד חשוב, זה סימפטום חשוב, זו אינדיקציה חשובה, אבל השאלה היא האם הוא צריך להיות יעד בשל עצמו.
- דוגמה מאוד פשוטה: נסתכל על התחום הקמעונאי, ונניח - הקלו על "Amazon" את הרגולציה, אבל בצורה הוגנת, כך שהקלו עליהם את הכניסה לישראל. מה זה יעשה? אז אפשר להפריד את התגובה לשניים. נניח בשלב הראשון הסקטור הקמעונאי השאיר את אותם עובדים, כלומר עדיין לא שינה את כוח העבודה. מה יהיו האפקטים המידיים? המחירים כנראה ירדו והכמויות שימכרו בסקטור גם ירדו. לפי מה שאני מבין, כל אחד מהגורמים האלה יוריד את הפריון. מחירים יותר נמוכים משמעם פריון יותר נמוך. ומכירות יותר נמוכות – גם פריון יותר נמוך. אז פה חשוב להסתכל על סיבתיות, כי ברור שאם הפרודוקטיביות עולה וכתוצאה העלויות יורדות והמחירים יורדים - זה דבר טוב. אבל אם הפריון ירד בגלל שהמחירים ירדו או שנוצרה תחרות אז כבר יותר קשה להסתכל על זה בתור משהו שלילי. אז מאוד חשוב לראות מה גרם למה ולפי זה לקבוע את צעדי המדיניות.
- עכשיו השלב השני, נניח שהחברות התחילו לפטר עובדים. פחות עובדים - כנראה שהפריון יתחיל לעלות עכשיו. השאלה היא מה יקרה עם העובדים האלה. קודם כל יהיו פחות עובדים בחנויות, אז יהיה שירות פחות טוב אז כבר הפסדנו קצת. אם העובדים האלה ילכו לענפים פרודוקטיביים אחרים ולמשל יקימו סטרטאפים ויתחילו לייצא זה מצוין. לעומת זאת אם הם ישבו בבית ולא יעשו כלום אז זה רע גם להם ורע למדינה.
- אז מה המסקנה פה? שמה שחשוב זה איך לקחת את כל ההון האנושי שיש לנו במדינת ישראל, לקדם אותו כמה שאפשר, ולעשות לו אלוקציה לאן שהעובדים יכולים לייצר הכי הרבה. זה קצת שונה מלהסתכל על סקטור ספציפי והפריון בסקטור הזה. אולי עדיף שהפריון יהיה יותר נמוך בסקטור הזה, כי זה מעלה את הפריון בסקטורים אחרים, שאולי הם יותר חשובים. אז זה צריך להיות התרגיל. עפ"י כל זה, אני לא רוצה לא להגיד שפריון הוא לא אינדיקטור מאוד חשוב, אבל תמיד צריך לחשוב על סיבתיות, ועל הגורמים, ועל למה רוצים להעלות את האינדיקטור הזה.

מר משה רוזנבלום - הערה

אני חייב להעיר הערה. רבותי, האינטרנט הבינלאומי, לא הישראלי, הולך להשתנות במדינת ישראל, ואתם הולכים לכיוון שזה יעשה משהו. אתם לכם נתון, הייתי בחברת בואינג, בהרצאה בפרז, והם באו עם אמרה שהולכים לייצר 40 אלף מטוסים עד 2040. 40 אלף מטוסים צריכים 600 אלף טייסים. שימו את זה בצד, זה פחות חשוב. ב-2020, מחר בבוקר, חסרים בעולם 150 אלף טייסים, ואף אחד מאתנו לא יודע להטיס בואינג. אז מחר מחיר ההזמנה האינטרנטית, שהיום אתם מקבלים בחינם, הולכת להשתנות.

ישראל הולכת להיות יעד סיום, בניגוד לפרז שזו צומת, וזו חלק מההרצאה הזאת, כי בפרז אפשר להוריד את המשלוח ולשלוח בלוגיסטיקה רכבית, רכבת, או כל דבר אחר. הנושא האינטרנטי במדינת ישראל, אותי כקמעונאי, מפחיד פחות מהדברים שאתם מציגים פה. הלוואי שאמזון יכנס לפה.

מר עידו סופר, רכז תעשייה, מסחר, והשכלה גבוהה באגף התקציבים, משרד האוצר

- אני עידו סופר, רכז צוות תעשייה, מסחר, והשכלה גבוהה באגף התקציבים. רק אגיד למר רוזנבלום - אני בוודאי לא אצדיק את הפטור ממע"מ, אבל פערי המחירים בין מוצרים בייבוא אישי לבין מוצרים הנמכרים בארץ הם הרבה יותר גבוהים מ-17%, ואתם במגזר העסקי צריכים להידרש לכך. תפקידנו כממשלה הוא להפחית את הרגולציה כמה שיותר, ויחד עם זה להגדיל את התחרות, בין היתר על מנת להפחית את יוקר המחיה.
- ראשית, בהתייחס למה שאבי (שמחון) ציין - צריך לעמוד לטעמי על האבחנה בין פריון גבוה ויוקר מחייה. שכן, במקום שבו יש, לצורך העניין, יבואן בלעדי או יצרן מונופוליסטי שיכול להשיא את רווחיו על חשבון הציבור, ולכן יכול להרשות לעצמו לשלם שכר יותר גבוה לעובדיו, אנחנו נראה את זה, הן ברמת הפירמה והן ברמה הענף, כפריון גבוה, כאשר מדובר בפועל במה שאנחנו מכנים יוקר המחיה. ההבחנה צריכה להיעשות דרך רמת התחרותיות בענף. זה משהו שצריך לעמוד עליו, ולראות את הדברים האלה ביחד - יאיר (אילת) דיבר על צורך בבחינת הסיבתיות, וזה מתקשר גם לכך.

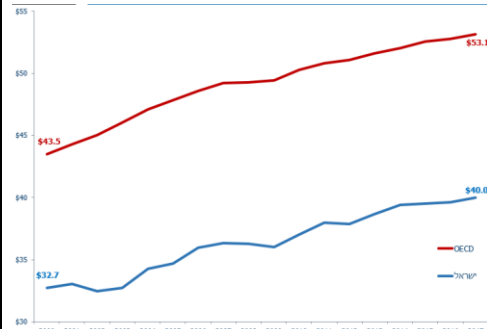
- בהתייחס לשאלות שביקשו מאתנו לענות עליהן, הייתי מספיק נאיבי כדי באמת לעבור עליהן ולתת מענה... אני חושב שיש הסכמה רחבה בחדר שלדבר בהכללה על רמת הפיריון בענפי המסחר והשירותים, זה דבר חסר משמעות. בעניין השאלה אם מדובר בסיבות ייחודיות או פרטניות, התשובה לטעמי היא גם וגם. בהיבט הכללי משקי, נראה שבעיות רוחביות כמו עודף נטל רגולטורי, היעדר מיומנויות מבחינת כוח אדם וכדומה, הינן יותר משמעותיות בענפים אלה, היות והם פחות עתירי הון וטכנולוגיה לעומת ענפי התעשייה וחלק מתת-ענפי השירותים בהיבט הזה. היות ויש כאן לא מעט כלכלני מאקרו, אז בהחלט יכול להיות שכדאי לנצל את זה ולבחון את הסוגיה הזאת כגורם מסביר לפני שצוללים פנימה לחדר הענפי, שם השאלות הן שונות.
- מבחינת החדר הענפי, לטעמי צריך לעשות בחינה של מהו ה"פארטו". אני לא חושב שאפשר להתעסק בכל הדברים, צריך לראות לפי הגודל, המאפיינים וכדומה, איפה יש כשלי שוק שנכון שהממשלה תתערב. לעניין סובסידיות - אני לא רואה את זה כדבר שלילי שישנם ענפים שלא נהנים מסובסידיות ממשלתיות. אגב, הכנסת כסף ציבורי לענף או שוק שבו הוא לא קיים, מוסיף אלף ואחד עיוותים בתמריצים, וזה כמובן לא נכון. כשל השוק והבעיה שהכסף הציבורי אמור לפתור, צריכים להיות ברורים, כתנאי מקדים לשיח על כך.
- אני חושב גם שבענפים שיש בהם צורך במומחיות, כמו פיננסים, בינוי וכדומה, אני לא חושב שיש יתרון לוועדה כמו זו בעיסוק, וזה ייקח אותנו למקומות שלא נצא מהם. אירוח ואוכל - סימן שאלה מבחינת תרומה לתוצר, יש שם לא מעט בעיות אבל עוד פעם - זאת שאלה מבחינת עלות-תועלת של עבודתנו. מה כן, מסחר סטונאי וקמעונאי - אנחנו יודעים שמדובר בסקטור גדול שיש בו לא מעט בעיות. שירותים עסקיים אחרים, שזה משהו שלא מעט מדברים עליו, שאגב יכול להיות שהפתרונות שם הם דרך ההיצע, שכן מערכת ההשכלה הגבוהה היא מתוכננת בעיקרה. בנוסף, יש חשיבות גדולה למדידה, כפי שכבר ציינו קודמיי.
- לעניין רמת השקעות נמוכה ופתיחות לסחר בינלאומי - השקעה כמובן שווה סיכון. מקומות שבהם לפירמה אין צורך לקחת את הסיכון הזה היא לא תיקח אותו. והסיכון או הצורך הזה מגיע במקום בו יש תחרות. זה עוד פעם חוזר לאותה סוגיה - תמריץ לביצוע השקעה על ידי פירמה מתרחש במקום בו יש תחרות או רגולציה כופה, לדוגמא מסיבות של הגנת סביבה. כאן אנחנו מדברים על תחרות. בתתי ענפים שאין בהם תחרות כמובן שלא נראה את ההשקעות האלה. לכן, הדגש של חשיפה ליבוא, חשיפה לשירותים בינלאומיים, כפי שגם ציינו קודם, והסרת חסמים לתחרות, לטעמי, אלו המקומות שבהם צריך להתמקד, ולא דווקא בסובסידיות כאלה ואחרות.
- בעניין מיסוי דיפרנציאלי - חוק לעידוד השקעות הון רצוף בבעיות ואכן גם מביא לעיוות הקצאת המקורות במשק. עם זאת, אני כלל לא בטוח שהוא יכול לבוא ולהסביר את הפערים כאן. לדוגמא, אנחנו רואים שגם התעשייה נמצאת באיזושהי רמת השקעה נמוכה יחסית למדינות הסמן - מה שהיינו, אולי, מצפים שיהיה ביחס אחר היות והתעשייה מוטבת מהמיסוי הדיפרנציאלי. כמו כן, אני כלל לא בטוח שהחוק יכול להסביר למה מפיץ או קמעונאי במרכז הינו בעל רמת פיריון נמוכה. ככל שרוצים לעסוק בחוק, לטעמי זה מתאים לוועדה ייחודית שתעסוק בסוגיית חוק לעידוד השקעות הון, שהוא מאוד מורכב, ויש במסגרתו גם שאלות כמו מידת אטרקטיביות המשק לחברות רב-לאומיות בהשוואה למשקים אחרים ועוד.

ישראלה מני, מנהלת המחלקה הכלכלית, לשכת המסחר

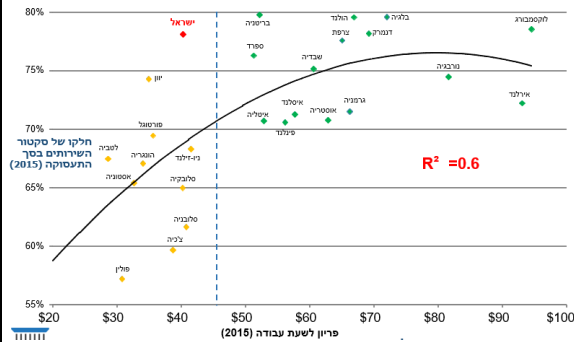
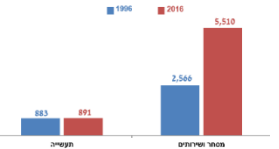
- קודם כל, תודה רבה למיכל. מרגע שהיא קיבלה את הסמנכ"ליות, ולא משנה במה היא התעסקה קודם, היא שמה לנגד עיניה את השוויון בין ענפי המשק, מה שלא היה קיים במשרד הכלכלה, אני חייבת להודות. אני מדברת כרגע בתור הילד החורג, אנחנו מייצגים, למי שלא יודע, את כל ענפי המסחר והשירותים בישראל, ואנחנו ילדים חורגים למשרד הכלכלה לגמרי, כי משרד הכלכלה הוא משרד התעשייה, ולמזלנו הטוב מנסים לעשות איזשהו שינוי, ואני מקווה שבאמת נצליח לעשות פה משהו חיובי.
- אני חייבת להגיד משהו על כל העבודות שאנחנו עושים פה, אני קראתי אותם רק היום אחרי הצהריים כשקיבלתי אותם. זה קצת 40 אלף רגל לעומת הצרות הגדולות שאנחנו נמצאים בהן היום, ומשה סימן חלק מהן. אנחנו הולכים לדון בנושא של פיריון, וזה נורא חשוב, אבל הפתרונות לפיריון הם ארוכי טווח, וצריך להבין שניסינו לעשות את זה לפני כמה שנים, וצריך להבין שלקחנו את כל הרשתות ה-"top", שלא היו מביישות אף עסק ואף תעשיין בתחום ההייטק של המרלו"גים. אז הן כן מתפתחות, הן, כן עושות השקעות טכנולוגיות, ועדיין לא מצליחות להעלות פיריון. מה שהם העלו לנו באותו דיון, שזה היה לפני שנתיים, שזה מאוד הפליא אותנו. הם שאלו למה ב-"Marks & Spencer" אנחנו רואים מוכרות שנמצאות שם 15 שנים, שמזדהות עם המותג, שלומדות את המותג, ובארץ אנחנו מוצאים בחורים ובחורות שיוצאים הרגע מבית ספר תיכון או בדרך לצבא, עוברים בדרך חודשיים שלושה, ואפים החוצה? למה אנחנו לא מצליחים לייצר הון אנושי שמצליח להישאר בענפים האלה עם הון נמוך?

- פה זה שורש הבעיה. גם אם אנחנו מחר בבוקר נלך ונגיד להם "תשימו טכנולוגיה פה, טכנולוגיה שם", אם אנחנו לא נצליח לייצר סוג של הבנה אצלנו, בלי 40 אלף רגל, מה קורה בענפי המסחר, מי באמת עובד שם, למה הם נראים כמו שהם נראים... PIAAC זה, לפי מה שקראתי, לא מספיק מעמיק ואני מקווה שבצוות נוכל להעמיק בדבר הזה, ונוכח מה שמשה אמר ואנחנו חיים את זה, בעיני ענפי המסחר הקמעונאי והסיטונאי- זה בגדר ה-S.O.S לעשות את זה עכשיו, ואני אסביר גם למה.
- יש לנו את ה-"Benchmark" של מה שקרה בארצות הברית כתוצאה מכניסתה של "Amazon". אנחנו רואים ענקיות. נכון, אז יגידו לי שהן לא הכי יעילות בעולם - סבבה, עדיין אנחנו רואים אותם קורסים. עכשיו, המעסיק המרכזי בענפי המסחר והשירותים זה המסחר הסיטונאי והקמעונאי. האם אנחנו בנויים היום לסוג של פיטורים מסיביים? לשם אנחנו מגיעים אם לא נתפוס את עצמנו בזמן ונבין שיש פה תחרות בלתי הוגנת, גם אם זה לא נוח למשרד האוצר לשמוע את זה.
- אני חייבת התייחסות רגע לעידו. אני לא יודעת אם אתם יודעים, אבל משרד הכלכלה ומשרד האוצר מקדמים עכשיו חקיקה של יבוא אישי. מה זה יבוא אישי? זה אומר שאני יכולה מחר בבוקר להיכנס לאינטרנט ולהביא מוצצים בלי שזה עבר מכון התקנים, בלי שזה עבר שום בדיקה, ולמכור אותם בשכונה אצלי למטה. אם מישהו חושב שזה כן הוגן, שאחר-כך יבואו אלי לחנות אחרת של מוצצים שכן צריכה לעבור את מכון התקנים, והמחיר הוא יותר גבוה, אז אם מישהו חושב שזו תחרות הוגנת - שיגיד לי, כי זה לא. זה מה שמשה התכוון.
- עכשיו, כשאנחנו הולכים ל-"Ali Express", או "Next", או אפילו "Marks & Spencer" לצורך העניין, ושם יודעים לכתוב לי עכשיו שמפצלים לי את החבילה כי רוצים לעקוף את החקיקה של מדינת ישראל, אז יש לנו פה בעיה, וצריך במה שאתם אומרים להבין שלא משרד הכלכלה ולא משרד האוצר, ואתם יודעים את זה כי היינו אצלכם בשימועים על יוקר המחיה, לא עשו עבודה מקצועית להבין באמת מי הנפגעים, ומה ההשלכות לטווח ארוך. המילה "טווח ארוך" פה במדינה היא בוש. לא מדברים "טווח ארוך" כי צריך לשרוד את השנה-שנתיים הקרובות, וצריך לעשות משהו שיהיה פופוליסטי, ואי אפשר לחשוב קדימה, וכשבעוד שנתיים-שלוש יקרו הרשתות אחת אחרי השנייה - "מה, אבל זה לא הבעיה שלי, אני לא שר הכלכלה בעוד שנתיים שלוש, מה אכפת לי"... אז, קודם כל, את הסוגיה הזו אנחנו חייבים לפתור בוועדה הזו.
- דבר שני, ואני כן מבקשת שהוועדה הזו תקבל רוח גבית, זה לשנות את תפיסת העולם של הרגולטורים פה. יש לנו, למשל את כל רשתות המזון. אני אגיד לכם שהם אחד הענפים המפוקחים ביותר במדינת ישראל, בין אם ברמת הפיקוח של משרד הבריאות, רישוי עסקים, כיבוי אש, וגם ברמה של פיקוח מחירים. רק שתדעו לכם שהם פנו, מתחננים, למשרד הכלכלה לעשות טכנולוגיה בתוך הרשתות. מה הם ביקשו לעשות? להכניס בתוך המסדרונות שבמקום שעובדת תצטרך ללכת ולסמן כל מוצר ומוצר במחיר, מבקשים להכניס מסכים טכנולוגיים שהן מוכנות - לא מבקשים שרל מהמדינה, ומוכנים להשקיע עשרות מיליוני שקלים בטכנולוגיה - רק בשביל לעשות פיילוט, ולבדוק האם זה חוסך בעלויות והאם זה מעלה פריון. מישהו מוכן לנחש מה משרד הכלכלה ענה להן? התשובה היא "לא". למה לא? זה יעלה פריון, זה יפתח את הטכנולוגיה במקום... בדבר האינפורמציה לצרכנים, אפשר ללכת עם המוצר למסך עוד שני מטר, לסמן ולראות כמה זה עולה. באמת.
- אתם רואים מה קורה עכשיו. שופרסל, אברכהן דיבר על זה שהוא מצמצם עמדות של מוכרניות וממיר את זה לעמדות שירות עצמי. אם הם יכולים לשמש את עצמם עבור הקופה, אז מה הבעיה? עכשיו, צריך להבין, אם אנחנו באמת רוצים לעשות שינוי, ואנחנו רוצים לעשות שינוי כי המשק הולך למקומות מאוד מסוכנים כי אין לנו גיבוי של משרד האוצר ואין לנו גיבוי של משרד הכלכלה, והמשק הולך למקומות בעייתיים - צריך לצאת מהקופסא. הפתרון הוא לא רק לחשוב במונחים של טכנולוגיה. אם נחשוב כך, לא נצא מזה כי זה עוד פעם לחשוב במונחים שאנחנו כבר מכירים - אנחנו צריכים לחשוב אחרת.
- בעניין שאר הדברים שאמרתם, אני חושבת שבינוי לא שייך לכאן - זה עתיר כוח אדם זר, אנחנו מייצגים חלק מחברות כוח אדם זר שלהם, זה לא שייך בכלל. בנוסף, בעיניי - לא הבנתי איך בנתונים ענף הפיננסים, שהוא אחד הענפים התחרותיים ביותר עם המשכורות הכי גבוהות במשק, הוא סובל מפריון נמוך ביחס לעולם. לגבי מדינות הסמך - לא חסר לנו קצת מדינות יותר קפיטליסטיות מהמדינות האלה? מה שאני אומרת זה - אלו מדינות שבהן המערכת הסוציאלית היא יחסית גבוהה למדינת ישראל...

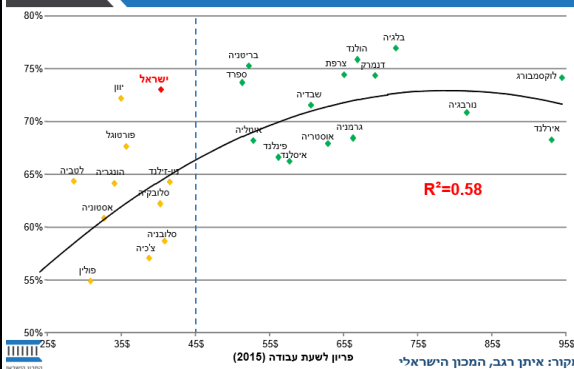
ד"ר איתן רגב, עמית מחקר, המרכז לממשל וכלכלה, המכון הישראלי לדמוקרטיה

אני מהמכון הישראלי לדמוקרטיה, עומד בראש היחידה לחקר שוק העבודה וההכשרות המקצועיות. אני אומר בינתיים שכמו עידו אני השתדלתי להכין שיעורי בית, ולהתמקד בשאלות שהועלו. כמעט הכל נאמר אז אני לא אעבור על כל השקפים, פער הפרייון PPP הוא בסביבות 33% מול ממוצע ה-OECD. אנחנו מדברים על ענפי המסחר והשירותים פה. בענפי המסחר והשירותים שעות העבודה יותר מהוכפלו ב-20 השנה האחרונות, לעומת כמעט ללא שינוי בתעשייה.

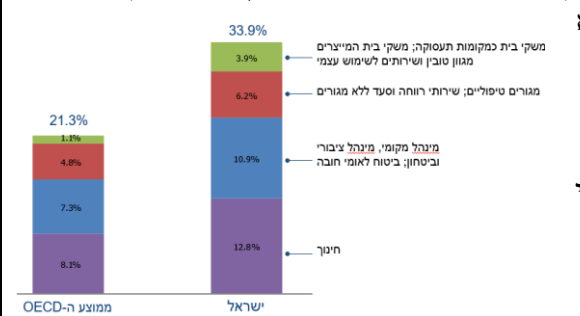

חלקו של סקטור השירותים למעט הייטק בסך התעסוקה לפי פרייון העבודה (2015)
מדינות ה-OECD, פרייון לשעת עבודה בדולרים לפי שקילות כוח קנייה של 2015

מקור: איתן רגב, המכון הישראלי לדמוקרטיה (2015)

זה שיעור המועסקים בענפי שירותים שאינם במגזר העסקי, הענפים שבחתי לפי הגדרות ה-OECD. ההגדרות האמת השתנו. שוב, אז חינוך זה כולל אוניברסיטאות, זה כולל מורים, מנהל ציבורי זה גם אנשי ביטחון ומאבטחים, זה גם אנשי קבע, מטפלים זה בייביסיטריות ומטפלות... הנקודה היא שמדובר באלפי שירותים שמוכונים לשוק המקומי ולא מגדילים מאוד את התוצר. זה ענפים שממומנים בעיקר בכספי מיסים. כלומר, אנחנו נלחמים את מלחמת הפרייון עם יד אחת קשורה מאחורי הגב, וזה מסביר בערך 15% אחוז מהפער. כלומר גם אם הפרייון בסקטור העסקי היה זהה, עדיין היה נוצר פער של 15%. אצלנו יש יותר ענפי שירותים, כיוון שאנחנו צריכים יותר מורים, יותר מאבטחים... כלומר אני אומר, אנחנו הסתכלנו עד עכשיו רק על המגזר העסקי. בואו נסתכל על הכל - המגזר הציבורי אצלנו, מבחינת כוח עבודה, הוא יותר גדול כיוון שיש אצלנו יותר ילודה ויותר בעיות ביטחוניות.

זה החישוב של פרייון - תוצר חלקי שעות עבודה. אנחנו שמים הרבה יותר שעות עבודה ממדינות ה-OECD על הענפים האלה, כיוון שזו הדמוגרפיה שלנו וזו הגיאוגרפיה שלנו.

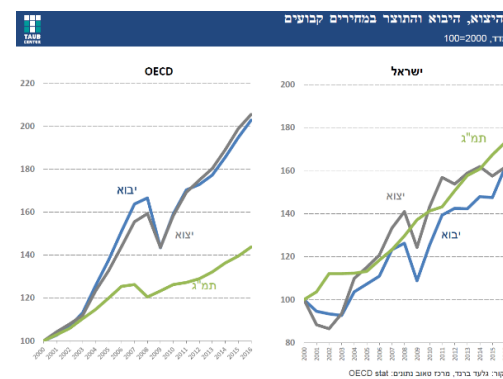
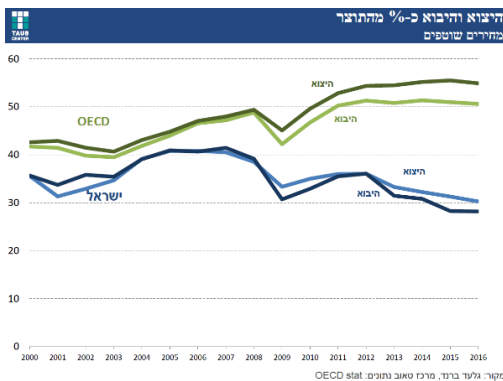
אני אתייחס לעוד כמה נקודות. דיברו פה כל הזמן, אביחי אמר שספק אם נראה שינוי במגמה של הגידול בסקטור השירותים. אני רוצה להראות דווקא מה קורה ב-OECD. ב-OECD התהפכה המגמה, דווקא חלקה של התעשייה בתוצר גדל בשנים האחרונות - אצלנו ממשיכה הירידה. זאת נקודה חשובה כי בעידן הגלובלי, עידן של התעשייה 4.0, הגבול של התעשייה והשירותים מאוד מטושטש במובן של "Value Chains". כלומר, יכול להיות שחלק

מתהליך הייצור עובר "Outsourcing", אבל אנחנו צריכים למצוא את הדרכים שהערך יישאר אצלנו אם זה בשרשרת המכירות, אם זה בפטנטים ובטכנולוגיה, אבל השאלה שאני שואל, בעצם, היא האם אנחנו יכולים לייצר סקטור שירותים חזק אם אנחנו, בעצם, מוותרים על התעשייה שלנו?

- אתייחס גם לכמה שאלות שעלו. מיסוי דיפרנציאלי יכול להפוך הרבה שירותים בלתי סחירים לסחירים. למשל, במגזר הפיננסי, הטבות לפירמות בינלאומיות, וזה יכול להעלות את הפריז. הירידה בפתיחות לסחר פוגעת בגידול הפריז בתעשייה, ובאופן עקיף יכולה לפגוע גם בענפי השירותים. רמת ההשקעות במגזר הפרטי נמוכה, בין היתר, בגלל "Moral Hazard". זה נכון בתעשייה, אבל זה משפיע על ענפי השירותים, והבירוקרטיה פוגעת ביצירת שרשראות ערך גלובליות. זהו פחות או יותר - ישנם עוד דברים אבל זמננו קצר.

פרופ' אבי וייס, נשיא מרכז טאוב; מחלקה לכלכלה, אוניברסיטת בר-אילן

- אז, קודם כל, אני אתחיל בזה שגם אברך, כמו שכולם עשו, על העשייה הזו. אני חושב שזה מאוד מאוד חשוב. באמת, הבעיות של הפריז הנמוך, בכלל, בישראל בהרבה מאוד סקטורים ובפרט בסקטור הזה, הוא דורש טיפול. לכן טוב שבאמת יעשו הסתכלות טובה על הדבר הזה. ישראל, מה שאמרת שזה 40 אלף רגל, הרעיון כאן, כפי שאני הבנתי, זה באמת לרדת למרחק של מטר ולהסתכל משם על חלק מהדברים. אני חושב שזה מאוד חשוב לעשות את זה.

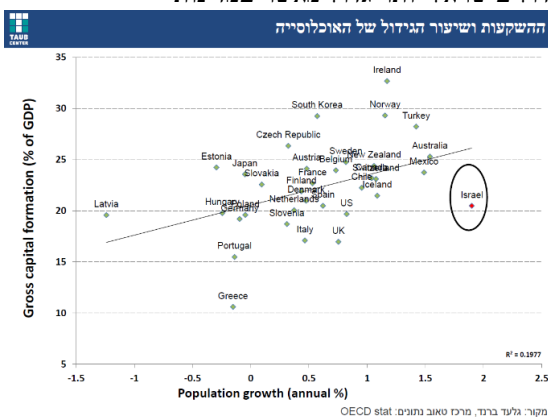

- אני רק אעלה כמה נקודות קטנות, כי באמת אני חושב שהעבודה שנעשתה כאן הייתה מאוד מאוד ממצת. היא סקרה הרבה מאוד שאלות. זה גרף שכבר ראיתם פחות או יותר - שם נעשה יצוא ועוד יבוא ביחד, של ישראל לעומת ה-OECD, וראינו את הירידה של ישראל גם ביצוא וגם ליבוא. כמובן שהם בדרך כלל דיי שווים אחד לשני. אבל מה שקורה זה שהנתון הזה הוא באמת נכון רק למחירים שוטפים. דרך אגב, אני צריך להודות לגלעד ברנד שעשה הרבה מהעבודה, ואפילו חלק גדול מאוד מהעבודה בשביל המצגות האלה.

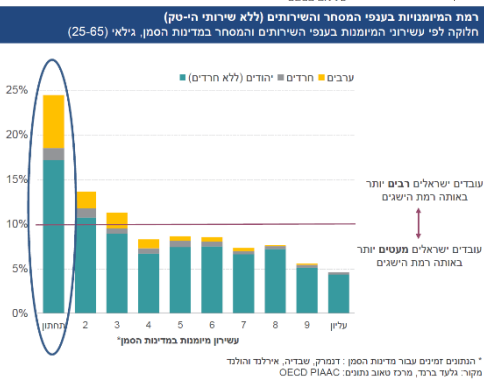
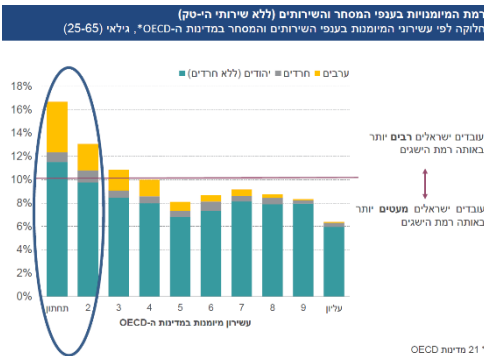
- יש פה יבוא ויצוא, ששניהם כמובן יורדים יחד. אם אנחנו לא נעשה את זה במחירים שוטפים אלא נעשה את זה במחירים קבועים, כי מה שקרה זה שהיבוא הפך להרבה יותר זול עם הזמן. כתוצאה מכך, היכולת לייבא גדלה בהרבה, ומה שקורה זה שאם עושים את זה כאחוז מהתמ"ג במחירים קבועים ולא במחירים שוטפים, אתם בעצם רואים שכאחוז מהתמ"ג זה כמעט ולא השתנה בישראל. זה אומר שאנחנו לא עושים את מה שקורה ב-OECD. מה שקורה זה שבגלל הקלות היותר גדולה לייבא, הכמות של היבוא כאחוז מהתמ"ג גדלה בהרבה וזה לא קרה כל כך בישראל, ואז השאלה היא למה זה לא כל כך קרה בישראל. כמובן שבסופו של דבר כאשר שואלים את השאלה הזאת מגיעים לתשובות ששמענו פה - הקושי לייבא, הרגולציה, החסמים השונים הקיימים ביבוא למשק הישראלי, וכל הדבר הזה גורם לכך שלא יהיה הרבה מאוד יבוא, ואם אין הרבה מאוד יבוא אז שער החליפין יתאם את עצמו כדי שגם לא יהיה הרבה מאוד יצוא.

- עוד דבר שאני רוצה שתשימו לב פה - כמעט בכל השנים היצוא הוא יותר גבוה מהיבוא. יצוא יותר גבוה מיבוא אומר שהחסכון יותר גבוה מההשקעה. יש לנו השקעות יחסית נמוכות, ואז השאלה היא למה ההשקעות בישראל הן נמוכות ואולי זה חלק גדול מהמקור של הבעיה. התשובה היא שאם נסתכל, באמת, על השינוי בגודל האוכלוסייה אנחנו יודעים שישראל היא חריגה מבחינת הילודה, אנחנו יודעים שהגידול בישראל יותר גדול מאשר במדינות אחרות, וכדי להישאר במקום אנחנו צריכים להשקיע יותר.

האוכלוסייה שלנו גדלה יותר, אז אפילו להישאר באותה הרמה צריך להשקיע יותר, וזה לא כל כך בישראל. כלומר, יחסית למדינות האחרות אנחנו נמצאים הרבה מתחת לקו, בהינתן הילודה הגבוהה, אחוז ההשקעה היה צריך להיות גבוה בהרבה מאשר הוא היה עד עכשיו. אז צריך לשאול את עצמנו למה ההשקעה היא באמת כל כך נמוכה, והתשובה בעצם חוזרת לאותו עניין של מה כדאי ליצרן לעשות.

- יצרן, בואו נגיד במסחר ושירותים, אבל לאו דווקא במסחר ושירותים, כאשר הוא יכול להחליט האם הוא רוצה להשקיע בהון ולהיכנס לטכנולוגיות מתקדמות, או שהוא רוצה להשתמש בטכנולוגיות הישנות ולהשתמש בעובדים, אז מה עדיף לו לעשות תלוי במצבו. אם הוא נמצא בתחרות ביבוא או שהיא רוצה לייצא, אין לו הרבה ברירה - הוא חייבת ללכת לטכנולוגיות הגבוהות יותר, ולהגיע למצב שהוא באמת משפר את רמת הייצור שלו. מי שנמצא בתוך ישראל יכול להחליט האם הוא משקיע עכשיו בהון או פשוט לעבוד בשיטות הישנות עם עובדים, בעצם יגיד "טוב, תלוי מה האלטרנטיבה". זה תלוי במחיר היחסי של כל אחד מהם, ופה אני חוזר לציוני PIAAC שראינו הרבה מאוד פעמים, ומה שאנחנו רואים אם מסתכלים פה - אם ישראל הייתה כמו כל המדינות האחרות, פה מדובר רק בענפי המסחר והשירותים ללא ההייטק, כל אחד מהפערים היה 10%. איפה שיש לנו אחוז גבוה, זה דווקא בעשירונים הנמוכים ביותר. שם יש לנו אחוז מאוד גבוה של אנשים עם מיומנות נמוכה. כפי שראינו בגרף קודם, כאשר המיומנות יותר נמוכה, גם השכר יותר נמוך. אם השכר יותר נמוך אז אני יכול להעדיף לקחת עובדים ולא להשקיע דווקא בטכנולוגיות.

- הגרף אומר את הדבר הבא: קח את ממוצע ה-OECD, בלי ישראל, ותשאל - מה רמת המיומנות בכל עשירון. עכשיו תיקח את ההתפלגות הזאת ואת העובדים בישראל באותם ענפים, ותשאל איזה אחוז הוא מתחת לעשירון הראשון, איזה אחוז הוא בין העשירון הראשון לשני, וכן הלאה. למשל, 16% מהעובדים בישראל הנמצאים בענפי מסחר ושירותים, נמצאים ברמה של העשירון הראשון של ה-OECD בתחומים האלה. זאת אומרת, אם היה לנו כוח עבודה חזק יותר, אז היו לנו בארים בצד ימין גבוהים יותר ומצד שמאל נמוכים יותר. פה מה שרואים זה שהתפלגות ה-PIAAC בישראל הרבה יותר נמוכה מאשר בשאר ה-OECD.
- אם אני עכשיו לוקח את מדינות הסמן שלקחנו מקודם, אין לי את כל החמישה כי לאחד מהם אין נתונים, אבל ה-16% וה-13% נהפך ליותר. הגרף כאן זה לא האחרון ששלחו - יש שם טעות, זה אמור להיות 25%-15%, כלומר 40% מהעובדים בישראל נמצאים בחמישון התחתון. זה בעצם אומר שהשכר יותר נמוך ושצריך לשים שם את הדגש.
- ועכשיו השאלה היא מה לעשות. אז התשובה המידית, וכמובן שזה רק דיון ראשוני ויש עוד הרבה עבודה לעשות עד שמגיעים למסקנות ובכל זאת, אבל כמובן שאנשים יגידו בואו ניתן תמריצים לרכוש טכנולוגיות מתקדמות. זה יופי של פתרון וזה נחמד מאוד לעשות את זה, אבל בואו נראה מה ההשלכה המידית. אם אני עוצר שם אז כמובן השאלה היא האם הטכנולוגיות האלו הן משלימות או תחליפיות לעובדים שנמצאים שם. סיכוי גדול שאם אנחנו באמת נכניס את הטכנולוגיות, קשה יהיה למצוא עובדים שיוכלו לתרום בצורה משמעותית למקומות, ולכן ייתכן שזה יגרום ליותר אבטלה, שזה יגרום ליותר דחיסה של העובדים לתוך הרמות הנמוכות, ושזה אפילו יכול לפגוע בפריון שלהם. זה יעלה את הפריון באותם המקומות בהם הייתה השקעה אוטומטית, אבל זה יכול להוריד את הפריון במקומות אחרים.
- לכן, צעד משלים לדבר הזה זה בעצם הכשרה מקצועית. בלי ההכשרה המקצועית אנחנו משאירים את המקומות בלי העובדים שיהיו מיומנים לעשות את העבודה. הכשרה מקצועית היא התערבות ממשלתית, ויש פה אנשים שמיד ישאלו אותי איפה כאן כשל השוק, ולמה צריך להתערב. זו שאלה שאני גם תמיד שואל את עצמי, ופה, דווקא, אני יכול להצביע על כשל שוק. מצד אחד, לעובדים עצמם יש קושי רב מבחינת מי הם העובדים ורמת ההכנסה שלהם, רמת הצורך שלהם והמשפחות שלהם, ויש להם קושי לממן את הלימודים האלו. זה לא יהיה קל. מצד שני, מהצד של היצרנים, ההכשרה כאן היא בדרך כלל הכשרה כללית ולא הכשרה ספציפית, ובהכשרה כללית אנחנו יודעים שבדרך כלל הכדאיות של המעסיק לשלם על זה היא יחסית נמוכה.
- אני רק רוצה להוסיף עוד הערה אחת ובה נעצור. יכול להיות שיש לנו גם את התעשייה, שלא מדברים עליה כאן כרגע. אנחנו יודעים שבתעשייה יש חוסר עבודה מיומנת. אנחנו יודעים שיש ביקושים מאוד רבים, ושאלו מספיק עובדים מיומנים, ורוצים את העזרה שם. העזרה שם יכולה להיות לה גם "Spill-over" לא קטן למקומות אחרים. אם יש באמת רצון להעסיק את האנשים האלה, זה בעצם להוציא אנשים מהרמות הנמוכות, מתוך המסחר והשירותים, והיכולת למשוך אותם החוצה גם מעלה את הסחר והפריון שם.

דיון כללי:

1. ד"ר שמואל אברמזון, ראש אגף מחקר, המועצה הלאומית לכלכלה:

אני שמואל מהמועצה לכלכלה. אחד הנושאים זה הנושא של ניהול. גם בכל מיני עבודות שעשינו בוועדה קודמת, גילינו שניהול זה כנראה נושא שבישראל אנחנו לא ממש יודעים לעשות אותו כמו שצריך. לכן אני הייתי רוצה לחשוב יחד אתכם בוועדה, בעצם, האם יש מדדים של ניהול שאפשר לנסות לאכוף אותם ולהבין את מצבה של ישראל.

עכשיו, נושא אחר שצריך לחשוב עליו זה דברים שיש בעתיד. היום אנחנו יכולים לדבר איך סקטור השירותים נמצא באיזה מצב היום ואנחנו גם צריכים לחשוב על איך הוא יראה בעתיד. האם יש דברים נוספים שעולים לקרות שאנחנו צריכים להיערך אליהם. אחד הדברים המעניינים שלמדנו שעולם הייטק עובר לעולם שנותן יותר שירותים. זה לא רק עולמות תוכנה ומו"פ, אלא עולמות של יצוא של ייעוץ ויכול להיות שלישית ישראל יש יתרון מסוים. במקום להסתכל על סקטור שירותים ואיך לשפר אותו, אפשר להסתכל על ענפים חזקים שיכולים לעבור למודלים של שירותים ואנחנו יכולים לפתח אותם בצורה כזו. בהקשר הזה אנחנו מדברים על מיומנויות כמותיות שאנחנו חסרים בהם, אבל אולי דווקא עולם האנגלית שלא כל כך עסקנו בו במערכת החינוך בשנים האחרונות, אולי זה עולם שבו יכול להיות שאפשר להשקיע בו ולשפר את היכולת שלנו לייצא שירותים.

2. גב' דליה נרקיס, C.E.O – Narkis Consulting:

אני אתייחס, קודם כל, לתפקיד של מערכת החינוך והיכולת של שיפור המיומנויות. מי שכבר מכיר אותי עוד מהוועדה הקודמת, שצביקה הוביל של תעסוקה 2030, אנחנו מדברים על הצורך של מערכת החינוך לחשב מסלול מחדש ולהכשיר את האנשים למיומנויות שלצד לא מכשירים היום. לא להכשיר לאמן. זה מסוג המיומנויות שלא ניתן לרכוש אותם בלמידה פרונטלית. הנושא של האנגלית הוא קריטי ואז גם נוכל לדבר ברמה הטכנולוגית ולשפר את המיומנויות.

נושא נוסף שעלה בוועדה זה הכשרה מקצועית. אני, מאחר והממצאים לא פרסומו וחבל, אבל זה אני מבינה שהפוליטיקה פה לא מעודדת אותנו, אבל הנושא של הכשרה מקצועית להתמודד עם איזשהו פתרון של הכשרה מקצועית. הוצאו שם כמה פתרונות, אבל אימוץ חלק מהם יפתור חלק מהבעיה. הנושא של הון אנושי ומה שאת העלית ישראל – קודם כל, קורה משהו בעולם כולו, שאנשים צעירים מואסים בעיסוקים שלהם לעיתים יותר תכופות מאשר קודם, וגם ב-"Marks & Spencer" תמצאי היום מוכרות צעירות שבאו לתקופה קצרה. כך שאני לא אומרת שצריך להילחם בזה - צריך למצוא איך לרתום את הון אנושי ש"חונה" אצלנו, באמצעים שונים, אבל לא נוכל להגיע לאותם מודלים של "Job for Life", ואף אחד לא רוצה את זה. אני חושבת שחלק מהפתרונות יהיו השקעה בטכנולוגיה ובהון בכלל, אבל לא להילחם בנושא הזה. צריך הכשרה מקצועית ופתרונות תעסוקתיים כאלה, שיאפשרו לנו להתמודד בתחלופה מהירה. הכשרה באמצעים טכנולוגיים, אגב, תקטין את העלות של התחלופה.

3. גב' עתר רזי אורן, מנהלת "קרן ביחד – קרן משפחת סטלה ויואל קרסו":

שלוש הערות קצרות:

- וועדת 2030 טרם פרסמה את ההמלצות שלה- באיחור של חצי שנה. רבים מחבריה הבכירים יושבים כאן בחדר, ויכולים לגרום לזה לקרות. בנוסף - הרפורמה במכללות הטכנולוגיות טרם יצאה לדרך גם היא. באיחור של כשנה. דווקא כעת, כשאנחנו יושבים פה בוועדה חדשה, שבתקווה תציג בסופה רפורמה חדשה, כדי לפעול ליישום המלצות ועדת 2030 והרפורמה במכללות הטכנולוגיות, כי זה נותן מענה מהותי גם לענפי המסחר והשירותים, שבהם אנו דנים היום.
- אמירה שניה, דיברו על 3 רגליים שנדרשות לצורך חיזוק ענפי המסחר והשירותים: רגולציה, תשתיות, וחינוך. אני לא אגיד יודעת מה המשקולות המדויקות בינהן אך בנושא השקעה בחינוך והכשרה מקצועית יש לנו ניסיון בקרן ביחד. פתחנו מודל לשותפות מעסיקים לצורך קידום הכשרה וחינוך של עובדים חדשים ועובדים קיימים בענף מסוים. יש לנו ניסיון של שלוש שנים בתחום. מודל שהבאנו מחו"ל ולא כל כך קיים בארץ. אנו עושים את זה בתחום הרכב עם המעסיקים. כעת התחלנו בתחום הבניין ובתחום המתכת עם איגוד התעשיינים. קבוצה של מעסיקים בענף מסוים מזהים את המקצועות שחסרים להם, ומתכננים איך להכשיר את העובדים החדשים לענף, ולא פחות חשוב - איך לטייב את העובדים הקיימים. מדברים הרבה על הכשרת עובדים חדשים, אנחנו לא מתייחסים לעובדה שכיום אין מדיניות ותקצוב להשקעה בעובדים קיימים. זה נושא לפתחה של המדינה, כי המעסיקים לא יעשו זאת לבד.
- הנקודה השלישית והאחרונה – בכל ענף חסרה מפת קריירה. אופק שמוצע לעובד לקידום אופציונלי, על מנת שיהיה מדוע כדאי לו להיכנס לענף מסוים וללמוד כדי להתקדם בו. כדי למשוך צעירים. לא משנה

על איזה ענפים אנחנו מדברים. ניתן להציע לעובדים מפת קריירה, להראות להם איך אפשר להתקדם, ברמה ענפית, ובהינתן וזה יהיה, אפשר יהיה גם למשוך אותם לתפקידים שכיום לא מאוישים, וגם להשפיע על הבחירות שלהם.

4. עו"ד מיכאל אטלן, ראש הראשות להגנת הצרכן:

אני קצת מסתכן, כי יש לי הרגשה שאני נאשם מספר 1 או 2 פה בחדר, ומדברים על רגולציה בצורה עוינת. אני מסתכל על הכותרת של הוועדה, והיא נקראת הוועדה לקידום כלכלי של נושא מסחר ושירותים, ולא דווקא לפירון עבודה. אחד הדברים שאנחנו צריכים ללמוד לעשות זה למדוד את התרומה של הגנת הצרכן ליכולת כלכלית, ויש מדינות שמעודדות נזק ואובדן כלכלי לצרכן, ומתרגמות את זה לתרומה שלילית ל-GDP. יש צורך בחשיבה כזאת, בצורה פשטנית אם אני מגן על צרכן מפני הטעויות ומונע תחרות על מחיר נחזה ואיכות נחזה, אני בעצם מוריד את המחירים, כי יהיו פחות פראיירים לקנות במחירים הגבוהים. לכן, הדיבור על רגולציה - צריך לשכלל אותו קצת. אני מסכים שיש פערים. הזכרת את התוויות - אנחנו הורדנו את התוויות סוף סוף, ויש פה ושם דברים שאפשר לעשות כדי להוריד דברים שאין להם תרומה כלכלית של ממש. באשר לדברים אחרים, אני שמח בחלקי שאני מייצג רק את הגנת הצרכן ולא את כלל הרגולטורים המותקפים בחדר הזה.

5. מר רן קוטי, מנהל הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, משרד הכלכלה והתעשייה:

דבר ראשון שאני רוצה להגיד זה שאנחנו כן מזהים בפערים בפירון ויכולת של העסקים לפי גודל, וההסתכלות פה כרגע היא הסתכלות על כלל העסקים ולא עושה את הפילוג לפי גודל. אני חושב שזה חוטא למטרה - יש כשלי שוק שונים לעסקים בגדלים שונים. אנחנו מפעילים מערך ארצי שמתפל בסביבות 30 אלף עסקים קטנים ובינוניים בשנה, יזמים ובעלי עסקים, ויש מספר פערים שאנחנו מזהים שיכולים לפגוע בפירון של עסקים כאלה:

- דבר ראשון - חוסר יעילות ברמת הניהול. בעל עסק קטן, אין לו את כל שדרת הניהול שיש לעסק גדול, היכולת שלו לדעת ולנהל את העסק שלו בצורה הכי יעילה והכי נכונה היא נמוכה יותר, ולכן היעילות שלו נמוכה יותר מה שגורם בסוף לפירון נמוך יותר. פה יש לנו כל מיני כלים שאנחנו נותנים באמצעות המו"פ שיכולים להיות רלוונטיים.
- אנחנו כן רואים, ואבי וייס דיבר על זה יפה, את הקשר בין ההשקעות בעסק, לבין יכולת העסקה של עובדים בשכר נמוך. אני מגיע להרבה עסקים, אני רואה יכולת שלהם להכניס טכנולוגיה ולשפר את הפירון העסק, אבל הם יכולים להעסיק עובדים לא מיומנים בשכר נמוך, זה חוסך להם את הצורך לעשות השקעה בעסק, ולכן הם גם לא משקיעים. אני שואל למה אתם לא משקיעים - זאת התשובה. אגב זה יכול להיות שעסק השקיע במשהו מאוד מתקדם, ובקצה אתה רואה פתאום 30 עובדים שעושים פעולות מאוד מכניות ופשוטות, שגם היו יכולים לשים מכונה שתעשה את זה, אבל הוא יכול להעסיק עובדים בשכר נמוך אז אין לו שום צורך בזה, ולכן זה פוגע בסוף פירון העסק.
- עוד נקודה זה נושא של גישה להון. אנחנו רואים שהעסקים האלה תורמים 52% מהתוצר, ומקבלים רק 25% מהתוצר העסקי במשק, שכולו מגיע רק מהבנקים. אשראי חוץ בנקאי בכלל לא מגיע לעסקים האלה, רק לעסקים גדולים. עסק כזה שרוצה להשקיע בהון - הבנק לוקח רמת סיכון מאוד נמוכה, רמת סיכון שבנקים לוקחים עם עסקים האלה היא 0.7, זה רמת ה-DEFAULT שלהם, לעומת ריבית הרבה יותר גבוהה שהם משלמים, וכתוצאה מזה בעצם אם עסק רוצה לעשות פעולה שהיא קצת יותר מסוכנת, רכישת מכונה, משהו שישפר את הפירון והיעילות שלו, הוא מתקשה לקבל אשראי בנושא הזה.
- דבר אחרון שאני רוצה להגיד, נושא השירותים האישיים, הוא שבסוף הפירון שלהם זה השכר. אם עכשיו מישהי מקימה סלון כלות, עושה תספורות, הפירון שלה בסוף זה כמה שמשלמים על הפעולה. אותו דבר מטפלת, חינוך, כל דבר אחר שיכול להיות קשור לדבר הזה, והוא פועל יוצא של רמת השכר במשק והיכול של אנשים לשלם עבור הפעילות הזו. אם אני מורה פרטית, המקסימום שיהיו מוכנים לשלם לי זה 120 שקלים - מעבר לזה כבר לא ישלחו את הילדים, אז מזה ייגזר השכר שלי, ובסופו של דבר זה יהיה הפירון שלי.

לכן יש פה קשר בין רמת פירון של עסקים כאלה לכלל הפעילות המשקית, ואני לא חושב שיש פה תרומה מיוחדת שאפשר לתרום בוועדה, איזה כלי מיוחד שיוכל לפתור את זה, אלה אם כן רמת השכר תעלה במגזרים אחרים.

6. גב' תמי ורשבסקי, מנהלת מרכז חדשנות, שנקר:

אני מנהלת בשנים האחרונות פרויקט של האיחוד האירופי, שמביא בעצם לישראל את כל הנושא של הכרה במה שנקרא כלכלה יצרנית, שזה מגמה עולמית בצמיחה שמדברת על מודרניזציה של התעשיות דרך מיומנויות, כישורים, והון אנושי שמגיע מתחומי העיצוב, וה-"Creatives". מגמה עולמית של סקטור התעשיות היצרניות שמהווה באירופה בין 8% ל-12% מהתל"ג. יש המון מחקרים שמראים את התרומה שלו לפריון, לצמיחה, לחדשנות במדינות מפותחות, כשהפרויקט הזה בעצם יושב על הפער בין מה שקורה בעולם לבין מה שקורה בישראל, שאין הגדרה של מה זה התעשיות היצרניות, אין מדידה שלהן, אין הטמעה שלהן במערכת החדשנות. זה תהליך שאנחנו עושים ומשרד הכלכלה שותפים בו, ומהצד האירופי יש לנו שותפים שהם גורמי הידע ומרכזי הכלכלה היצרנית מהולנד, מדנמרק, מאסטונייה, מגרמניה, מאוסטריה ומאיסלנד, ובעצם אנחנו מביאים את הידע והמודלים של המדינות שמטמיעות שם את התחומים האלה בתוך מערכת החדשנות. דובר פה על כל הנושא של השקעות הון, אש אני יכולה להגיד שחלק מהמסע הזה של המחקר שאנחנו עושים, אנחנו יכולים לראות שהגדרת החדשנות בישראל מתייחסת רק לחדשנות הטכנולוגית, והיא שונה מהגדרת החדשנות ב-OECD ובאיחוד האירופי, ומתוקף ההגדרה הזו גם הולכים התקציבים רק לחדשנות טכנולוגית, והם לא מדברים על חדשנות מסוג אחר - חדשנות חוויית לקוח, חדשנות מודלים עסקיים וכדומה. עשינו מהלך משמעותי בשנה האחרונה לעשות שינויים בתוכנית השיפור הפריון שיצאה לשוק בשנה האחרונה, שבעצם 30% מהשקעות של התעשייה הולכות להשקעות שלשם הכנסנו גם את ההשקעות בהיבטים הרכים. התעשייה לא ידעה להשתמש בזה ולגשת לגורמים האלה, כי זה לא חלק מהנרטיב והשיח, ומהתודעה בכלל - איך להשתמש ולגשת למקומות האלה. אני מאמינה שנרחיב על זה יותר בתוך הוועדה, כאן זה רק איזשהו "Introduction" לעוד מימד, שהוא המימד האיכותני יותר, שמדבר על הערך, התחרותיות, והמידול, והיתרון היחסי שיש למוצרים, לשירותים, ולחוויות הלקוח, והם בסוף גם תורמים לפריון ולצמיחה.

7. מר אנואר חליף, ממונה על חוקיות היבוא, משרד הכלכלה והתעשייה:

אני רוצה להעיר בעניין שתי הערות שעלו על ידי לשכת המסחר בנושא הרגולציה ויבוא אישי. אני חושב שאנחנו צריכים להתמקד בדינונים בנושא הרגולציה על יבוא מסחרי. לעזוב את הדיון בנושא הרגולציה על יבוא אישי, כי אם נעסוק בנושא הזה אני חושב שנפספס חלק חשוב מעבודת הוועדה הזאת. ליבוא האישי יש מאפיינים משלו, ואני חושב שהוא תרם תרומה חיובית מבחינה כלכלית. את כל הנושא של היבוא האישי, לדעתי, צריך להשאיר בצד - הוא לא הבעיה. אני חושב שמפנים את האש על הרגולציה ליבוא אישי ומפספסים. גם הבג"צ שהיה על פטור ממס ליבוא אישי לאחרונה, בלי להרחיב יותר מדי, הוא, לדעתי, היה טעות. במקום לקחת את המיקוד למקום של להילחם ברגולציה ובחסמים שיש על היבוא המסחרי, אתם הולכים למקום שלדעתי הוא לא נכון. היקף היבוא האישי, בכלל, הוא כ-3.5 מיליארד. הוא לא הדבר המקשה באמת על העסקים ועל היבוא המסחרי אלא יותר הרגולציה והבירוקרטיה על יבוא מסחרי. כשאני אומר "רגולציה" או "בירוקרטיה", צריך להבחין בין מקרים שונים - אנחנו יכולים לשמור על תקן קיים, שהוא הרגולציה אבל אופן אכיפתו כן לשנות. הבירוקרטיה הנגזרת מהרגולציה - אני חושב היא גרועה מאוד, מייקרת, ומקשה על עסקים, וצריך ללכת למקום של לחתוך את הבירוקרטיה הזאת, ולדעתי זה הדיון, וצריך לעזוב את עולם היבוא האישי בצד, מחוץ לשולחן ולהתמקד ברגולציה והבירוקרטיה על יבוא אישי.

8. ד"ר מיכאל שראל, ראש פורום קהלת לכלכלה:

אולי רק נקודת אזהרה לגבי עבודת הוועדה וכלל הגישה לנושא של הפריון. אני חושב שכל הדברים האלה שמעלים על הנושא של הפריון, בעיית הרגולציה וכל שאר הדברים, חינוך, PIAAC, הכל נכון. אבל חלק מהסיבה שיששראל אולי נמצאת במקום לא טוב יחסית לעולם מבחינת פריון, זה דווקא מבטא הצלחה גדולה של קליטת עובדים חלשים, לא מיומנים, צעירים, חסרי השכלה, חרדים, וכולי. אם לא היינו קולטים בעשור האחרון את כל העובדים החלשים, הצעירים ללא ניסיון קודם בשוק העבודה, נשים ערביות, גברים חרדים, ויהודים לא חרדים, שלפני כן היו מובטלים בשיעורי אבטלה גבוהים והיום הם מתחת ל-4%, אז כנראה שהפריון היה גבוה יותר. בצרפת, למשל, הפריון גבוה יותר, אבל הרבה מאוד צעירים יושבים חסרי תעסוקה, והרבה צעירים מהפריפריה יושבים על ברזלים, וזה לא בטוח שזה תורם לא מבחינה כלכלית ולא מבחינה חברתית. צריך להיזהר עם ההמלצות ולא לגרום לזה. שהישראלים בעלי הכישורים הנמוכים יותר לא יוכלו להיקלט בשוק העבודה. זה דווקא מצוין שהם כן נקלטים. לגבי היבוא והיצוא, לא בדקתי את זה אבל יכול להיות שחלק מההסבר לירידה ביבוא והיצוא זה הגז. ז"א, ברגע שנמצא גז בארץ וחומרי אנרגיה לא מיובאים, אז ברור שהיבוא ירד, ואז יהיה ייסוף בשער החליפין והיצוא ירד. עכשיו, לגבי ההערה של אבי, לגבי זה שכדאי להעסיק עובדים עם סחר נמוך כי ציוני PIAAC שווים למחיר, זה בהנחה שה-PIAAC משפיע רק על השכר ולא על הפריון. אם הוא משפיע גם על הפריון, ואם השכר שווה לפריון אז זה משפיע באותה מידה.

9. **ד"ר עדי ברנדר, מנהל אגף מקרו כלכלה ומדיניות, בנק ישראל:**
עוד משפט אחד - בעקבות מה שנאמר פה לכל אורך הדרך, אני חושב שעלו שני סוגים של הערות וזה חשוב כשאנחנו הולכים לוועדה. חלק גדול מאוד מההערות דיברו על הפיריון במשק באופן כללי, ולא עסקו בשירותים. יכול להיות זה כי רוב המשק הוא שירותים, לכן ההערות הם כלליות. חלק הרבה יותר קטן עסק, באמת, בשאלות הספציפיות בענפי השירותים. אני חושב שזה חלק מהדיון שיצטרך להיות בוועדה, אני קצת דיברתי על זה וגם אחרים, האם פשוט צריך לדאוג שלא תהיה אפליה בעד או נגד אנשי השירותים בכלי המדיניות של הממשלה ופשוט לדאוג לצעדים שיפעלו למען הפיריון במשק באופן כללי, או שאנחנו מזהים בעיה ספציפית בענפי השירותים במקומות כאלה ואחרים, שאנחנו רוצים להיכנס לצעדים פרטניים. אני חושב שזה חלק חשוב מהאג'נדה של הוועדה.
10. **יואל פינקל, המשנה לסטטיסטיקן הלאומי, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה:**
רק הערה אחת, היות ואבי מחכה לנתוני ה-PPP שיביאו מה-OECD... זה לא יפתור את הבעיה. גם בנתוני ה-PPP, עם הצורה שבה שמודדים אותם, הפערים יכולים להיות כאלה גדולים שזה לא יסביר הרבה. ה-PPP, בקיצור במקרה הזה הוא זה עגל הזהב - ולא מתאים לכל מטרה שמנסים להלביש על הסדרה הזו.
11. **שי צור, חטיבת המחקר, בנק ישראל:**
לאור העובדה שההערה הזאת חוזרת, כשאתם מסתכלים על היצוא והיבוא כאחוז מהתוצר בישראל וב-OECD, צריך לזכור שמשנת 2009 מדינות ה-OECD, אמנם כבר בדרך החוצה, אבל נמצאות במשבר עמוק בו קצבי הצמיחה היו נמוכים, ולכן כשמסתכלים על יבוא ויצוא כאחוז מהתוצר - ברור ששם הם עלו יותר מאשר בישראל, שבישראל זה אפילו ירד. זה מטבע הדברים, וזה לא מעיד בהכרח על בעיה ביצוא וביבוא. כשמסתכלים על היצוא בהשוואה לסחר העולמי, ובהשוואה למדינות מפותחות, לא רואים איזושהי בעיה.
12. **ד"ר איתן רגב, עמית מחקר, המרכז לממשל וכלכלה, המכון הישראלי לדמוקרטיה:**
עדי דיבר על צעדים ספציפיים לענפי השירותים, אז ענפי שירותים שמייצאים בעולם ואצלנו לא מייצאים זה פיננסים ותקשורת, זה משהו שראינו במחקר שעשינו לפני שלוש שנים - אני וגלעד ברנד, ממכון טאוב. אולי אפשר, באמצעות פתיחת סקטור הפיננסים והתקשורת ליבוא, מיסוי דיפרנציאלי, למשוך חברות בינלאומיות, וגם לתרום לפירמות מקומיות בסקטורים האלה, שהן בעלי פיריון מאוד גבוהה, להתחיל לייצא, וכך להעלות את הפיריון.
13. **פרופ' צבי אקשטיין, ראש מכון אהרן למדיניות כלכלית; דיקן בית ספר טיזמקין לכלכלה, הבינתחומי הרצליה:**
תראו, יש בעיות נתונים. יש בעיה ללמוד, אבל אין לך כמעט יכולת ללמוד על משק בלי להשוות בין מדינות בעולם, ולא רק בין מדינות - בין פירמות זהות בישראל ובעולם. למעשה, יש פה כמה תוצאות שהן מאוד... ז"א רמת וכמות ההון... ומודדים את זה בצורה דיי דומה, היא נמוכה. איך שאתה לא מודד את זה, זה לא קשור, דרך אגב ל-PPP הון זה מכונות... הם באים... זה עולה בדולרים... כל המכונות בכל תחום באותו מקום המייצר לוקח מכונות ואתה עובד במקדונלד'ס זה אותם מכונות מאותו מקום. אז למה אצלנו פחות? והשאלה הנשאלת היא... שזה נושא מרכזי. זה נושא קריטי, אנחנו צריכים להבין את זה. יש את העקומה שאנחנו מלמדים, עקומת שוות תפוקה, הסחר נמוך וההון נמוך, זה כל הסיפור...
אז באמת צריכים לדאוג להכשרה מקצועית, וזה אולי לא בוועדה הזו, אבל זו בעיה. תראה, אביחי הראה את זה, הנושא של רגולציה, יכול להיות שהוא נורא קריטי. אבל נוכל ללמוד אם הוא קריטי מאוד כשנלך לשבדיה ונסתכל על מפעל "IKEA" בשבדיה, ונסתכל פה, ונשמע את בעיות הרגולציה שגרמו לכך, וכמה עובדים הם מציגים וכמה הם מוכרים, סליחה שהנציג של הקניונים הלך... תראו אני רוצה להגיד, הדרך היחידה כדי להבין אם יש פה בעיות ספציפיות של מדיניות שגורמות לכך שהפיריון אצלנו נמוך, זה קריטי, זו המטרה של הוועדה. להשוות למדינות, שבדיה - גידול האוכלוסייה שם זה 1.5%, שבדיה בשנת 1990, ישבו כלכלנים ועשו להם MENU של איך לוקחים את שבדיה למדינת רווחה, ושם בשבדיה לא היה משבר, שם היצוא והיבוא לא ירדו...
מה שאני רוצה להגיד זה שאנחנו כן, בהשוואה מדינות ובהשוואה של פירמות, ולהיכנס לתחומים שהם זהים - הרי כל המסחר והשירותים זה אותו דבר. עכשיו, אני, אם אתה שואל אותי על ארצות הברית. נכון, אז כשאני נכנס לאולם ענק, עם שניים שלושה אנשים שמוכרים כפול ארבע, כפול עשר ממה שמוכרים פה. אין פה בכלל דבר כזה. כשאנחנו נכנס למרכז הפצה של "Walmart" כשאנחנו נכנס לפני עשרים שנה למרכזי הפצה של "Walmart" אנחנו לא נמצאים איפה שאירופה וארה"ב היו לפני 25 שנה בהפצה. חלק גדול ממסחר ושירותים זה מכונות שמחלקות את המוצרים. אנחנו נמצאים פה עם שיטות הפצה של מוצרים, שכבר עזבו את אירופה וארצות הברית לפני 30 שנה. רק אם נלך לשם, ונראה איך הם לקחו את שבדיה והקפיצו אותה לאיפה שהיא נמצאת היום, נדע איך

עושים את זה. אם לא נלך ונסתכל על זה, גם בנתוני מאקרו וגם ברמה של מדינות ספציפיות שאנחנו רוצים להידמות אליהם ואין סיבה שלא נהיה שם... תראו, בנושא התעסוקה, הבוס שלך ב-2003 עשה מדיניות שנתמכה, ומשרד האוצר הוביל מדיניות תעסוקה על פני זמן, וממקום של מדינה במצב הגרוע ביותר ב-OECD כמעט, אנחנו היום בקבוצה של 8 המדינות המובילות. זה לא קרה מעצמו, זה קרה בגלל שניהלו פה מדיניות תומכת תעסוקה לכל האורך. אנחנו צריכים לעשות עבודה ולהיכנס לנקודות תורפה, וגם תודה על ההערות, אנחנו נלמד אותם, אבל הדרך ללמוד אותם זה לעשות השוואות ברמה של מדינה, של פירמה, של ענף והדברים הגדולים שבהם אנחנו יכולים לעסוק.

מילה אחרונה, להגיד על סקטור הבינוי. תראו, סקטור בישראל הוא סקטור שבכל נקודה שנסתכל עליה - אין בעיות מדידה, כי שם מיצרים מטר מרובע בנוי - אותו הדבר. ובכל זאת, אנחנו בפריון מהנמוכים ביותר. זה יכול להיות בגלל שיש לנו עובדים זולים, אבל זה לא רק זה. יש לנו מנופים שנופלים, ולא ברור למה יש לנו פחות מנופים, פחות טובים, יותר נופלים, בונים בתים נמוכים כמו שבנו לפני 50 שנה. באירופה, בכל מקום, יש מנופים מתאימים לבתים נמוכים, וטרקטורים קטנים. בישראל - אין. למה?

תראו הקטע בללמוד למה זה לא רק כדי לשנות, אלא גם בשביל להבין מה התהליכים במשרד הכלכלה או משרד הבינוי, שאולי גורמים לזה שקבלנים שבונים נמוך - בונים כמו לפני 20 שנה. את הבניינים הגדולים, דרך הגב, היום בונים אצלנו כמו ברוב העולם. עדיין, הציוד ברמה הרבה יותר נמוכה. כמות נפילת המנופים אצלנו היא יותר גדולה, כי הם מנופים ישנים ודפוקים. אלא דברים שהם כלכלה באופן בסיסי, ואני חושב שכן צריך לבדוק את כולה.

עדי דיבר על צעדים ספציפיים לענפי השירותים, אז ענפי שירותים שמייצאים בעולם ואצלנו לא מייצאים זה פיננסים ותקשורת, זה משהו שראינו במחקר שעשינו לפני שלוש שנים - אני וגלעד ברנד, ממכון טאוב. אולי אפשר, באמצעות פתיחת סקטור הפיננסים והתקשורת ליבוא, מיסוי דיפרנציאלי, למשוך חברות בינלאומיות, וגם לתרום לפירמות מקומיות בסקטורים האלה, שהן בעלי פריון מאוד גבוהה, להתחיל לייצא, וכך להעלות את הפריון. תודה רבה לכם.

14. **פרופ' עומר מואב, מכון אהרן למדיניות כלכלית, בית ספר טיזמקין לכלכלה, הבינתחומי הרצליה:**
אשתדל להיות נורא תמציתי, אבל יש עוד כמה הערות שאני רוצה להגיד לפני סיכום כל העניין. הדברים המרכזיים הבולטים בכל דיון כזה הם הרגולציה והבירוקרטיה, וצריך לעשות הבחנה בין השניים. סט הכללים והתהליך שצריך לעמוד בו, אני חושב ששניהם ברמה מאוד בעייתית בישראל. רגולציה זה דבר קריטי, שבא לשרת את התחרות, אבל לעיתים קרובות הרגולציה בישראל בדיוק נועדה להגן על קבוצות אינטרס צר, להגביל את התחרות, ותוסיפו לזה את הקשיים הבירוקרטיים ואתם מקבלים את התמונה של למה עסקים קטנים לא מצליחים לייבא, ורק עסקים גדולים. זה כמובן יוצר ריכוזיות, העדר תחרות, פריון עבודה נמוך - כל זה חוזר למגזר הציבורי בישראל, הלא יעיל, שלא יודע להפעיל רגולציה כמו שצריך, שלא יודע לשפר את התהליך הבירוקרטי כמו שצריך, ובעיקר סובל גם מבעיות אובייקטיביות - צריך לשים גם את זה על השולחן. ארגוני העובדים בישראל במגזר הציבורי הם פשוט הרסניים. צריך לשים את זה על השולחן.
עוד הערה קטנה, אי אפשר, מבחינתי, לדבר על תחבורה בלי לדבר על אגרות גודש, ושחרור השוק לתחרות. כולם מדברים, וזה נורא 'ל' להגיד, צריך עוד השקעה בתשתיות. כולם מסכימים, אף אחד לא מתנגד, אבל בנק ישראל מעיר על זה אז כדאי גם להגיד - צריך לנהל עומסים. יש לנו פה משאב ציבורי במחסור, צריך לנהל את זה עם תמחור נכון, שינוי של הרכב הנטל על משתמש הרכב הפרטי, בלי זה לא יהיה סוף לפקקים בישראל. כמובן שאין סיבה להיות קיצוניים, בהרבה דברים אנחנו קיצוניים מאחור, אבל גם בתחום של שחרור התחבורה הציבורית ליוזמה פרטית. אני לא חושב שיש עוד הרבה מדינות באירופה בהן הממשלה מנהלת את התחבורה ברמת הקו, והתחנות והסדירות. אין שום תחרות בתחום הזה, זה רק מיקור חוץ, זה לא תחרות בכלל.
האחרון, אחזור שוב למגזר הציבורי, זה חוק לעידוד השקעות הון. אנחנו יושבים כאן, עושים שולחנות עגולים ניירות, מסתמכים על מחקר מעמיק ורציני, מגיעים למסקנה שזה חוק רע ומזיק שמסביר חלק מהפריון הנמוך בתעשייה המסורתית ובשירותים. ומה התגובה של משרד האוצר והכלכלה? הולכים ומחמירים את החוק עוד יותר ומוסיפים עוד אפליה בין מגזרים שונים. כמובן שאפליה היא בסוף תמיד טיפה אקראית. הרי אם יש לנו מישור, שהוא לא תעשיין אלא מייצר שירותים, ששולח לחו"ל ביטים, אז אם זה ביטים של תוכנה אז זה נהנה משוק השקעות הון, ואם זה ביטים של מוזיקה למשל, נושא שבמקרה כאוב לליבי, הוא לא נהנה מחוק השקעות הון. למה? ברור שתהיה את האקראיות הזאת, מראש יש לכם חוק מיותר ומזיק, אבל אין לאף אחד אומץ לבטל אותו ומקבלים את העיוותים האלה, שבהחלט מסביר חלק, כמה בדיוק אני לא יודע, מהפריון הנמוך בענפים שמופלים לרעה במיסוי. לכן גם נהנים מפחות השקעות. גם אם לא מחמירים את החוק בהכרח, זהו חוק לא טוב, וצריך לבטל אותו.

אני חשבתי שהדיון פה היום היה מרתק. למרות שהיה לי קצת קשה היום להשתלט על הדברים, אבל לא נורא - בסופו של דבר, בשונה מדיונים אחרים, היה נושא מאוד רחב, ומאוד מעניין, ואני מאוד מודה לכל מי שטרח להגיע ולספק לנו את המשוב זה. שיהיה המשך ערב נעים.

רשימת משתתפים בשולחן עגול בנושא:

"הועדה לקידום כלכלי של ענפי המסחר והשירותים בישראל"

10.01.2019

ד"ר שמואל אברמזון	ראש אגף מחקר, המועצה לאומית לכלכלה
גב' עינב אהרוני יונס	מנכ"לית תבת
עו"ד מיכאל אטלן	ראש הרשות להגנת הצרכן
ד"ר יאיר אילת	הכלכלן הראשי, רשות התחרות
גב' שירלי אלחנני	סמנכ"לית כספים, קבוצת זארה
פרופ' צבי אקשטיין	ראש מכון אהרן למדיניות כלכלית, דיקן בית ספר טיומקין לכלכלה, הבינתחומי הרצליה
מר גלעד ברנד	חוקר, מרכז טאוב
ד"ר עדי ברנדר	מנהל אגף מקרו כלכלה ומדיניות, בנק ישראל
מר אורי גבאי	מנהל חטיבת אסטרטגיה, רשות החדשנות
מר מתי גיל	Head of Government Affairs, Corporate and International Markets, Teva Pharmaceutical Industries Ltd
מר מיקו גילת	יו"ר ובעלים, מיקאל
מר דניאל גריליכס	עוזר מחקר, מכון אהרן למדיניות כלכלית, הבינתחומי הרצליה
מר לב דרוקר	סגן בכיר לכלכלן הראשי, משרד האוצר
ד"ר יעל הדס	המרכז הבינתחומי הרצליה
פרופ' צבי הרקוביץ	בית ספר טיומקין לכלכלה, הבינתחומי הרצליה
פרופ' אבי וייס	נשיא מרכז טאוב, המחלקה לכלכלה, אוניברסיטת בר-אילן
גב' תמי ורשבסקי	מנהלת מרכז חדשנות, שנקר
מר אנואר חליף	הממונה על חוקיות היבוא, משרד הכלכלה והתעשייה
מר גל חנה	משרד התיירות
עו"ד רועי כהן	נשיא להב
מר אוהד כהן	מנהל סחר חוץ, משרד הכלכלה והתעשייה
ד"ר אביחי ליפשיץ	חוקר בכיר, מכון אהרן למדיניות כלכלית, הבינתחומי הרצליה
ד"ר טלי לרום	חוקרת בכירה, מכון אהרן למדיניות כלכלית, הבינתחומי הרצליה
פרופ' עומר מואב	מכון אהרן למדיניות כלכלית, בית ספר טיומקין לכלכלה, הבינתחומי הרצליה
גב' ישראלה מני	מנהלת המחלקה הכלכלית בלשכת המסחר
מר רונן ניר	שותף כללי, ויולה וצ'נרס
גב' דליה נרקיס	CEO- Narkis Consulting

ד"ר סרגיי סומקין	חוקר בכיר, מכון אהרן למדיניות כלכלית, הבינתחומי הרצליה
מר עידו סופר	רכז תעשייה, מסחר והשכלה גבוהה, אגף התקציבים, משרד האוצר
גב' יפעת סיטראן	מנהלת תחום מדיניות רגולציה, משרד התקשורת
גב' מיכל פינק	סמנכ"לית אסטרטגיה ותכנון מדיניות, משרד הכלכלה והתעשייה
מר יואל פינקל	המשנה לסטטיסטיקן הלאומי, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה
פרופ' אלכס צוקרמן	בית ספר טיומקין לכלכלה, הבינתחומי הרצליה
מר שי צור	חטיבת המחקר, בנק ישראל
מר רן קוותי	מנהל הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, משרד הכלכלה והתעשייה
מר יואל קרסו	יו"ר קרסו מוטורס
ד"ר איתן רגב	עמית מחקר, המרכז לממשל וכלכלה, המכון הישראלי לדמוקרטיה
גב' דלית רגב	משרד התחבורה
מר משה רוזנבלום	מנכ"ל קניוני עופר ומשנה למנכ"ל מליסרון
ד"ר זאב רותם	מנכ"ל רותם אסטרטגיות
גב' עתר רזי אורן	מנהלת קרן ביחד משפחת סטלה ויואל קרסו
גב' יעל שלגי	סמנכ"ל, יד הנדיב
גב' מירי שמואלי	מנהלת תחום בכיר מדיניות, משרד הכלכלה והתעשייה
פרופ' אבי שמחון	ראש המועצה הלאומית לכלכלה
ד"ר מיכאל שראל	ראש פורום קהלת לכלכלה
גב' מריאן תחאוכו	חוקרת בכירה, מכון אהרן למדיניות כלכלית, הבינתחומי הרצליה

מכון אהרן ופרויקט השולחנות העגולים:

מכון אהרן למדיניות כלכלית החל את פעילותו בחודש מרץ 2014, וחזונו הוא לתמוך בצמיחה כלכלית ובחזקת חברתי בישראל על ידי עיצוב אסטרטגיה והצעות לתוכניות מפורטות למדיניות כלכלית המבוססות על ידע בין לאומי מעודכן. בראש המכון עומד פרופ' צבי אקשטיין, ועם חברי הדירקטוריון נמנים: פרופ' מרטיין אייכנבאום, מר שלמה דוברת (יו"ר), מר ארז ויגודמן, פרופ' אמיר ירון, פרופ' רפי מלניק, פרופ' דני צידון, ד"ר טלי רגב, הגב' עופרה שטראוס, מר חיים שני ומר שאול שני.

המכון יקיים מספר פעמים בשנה "שולחנות עגולים" בנושא ספציפי, אשר יהוו מקום מפגש לחוקרים, מקבלי החלטות, ובכירים במגזר העסקי והציבורי, במטרה לערוך דיונים מקיפים ועמוקים בנושאים אקטואליים. המושב יחל בהצגה קצרה של נייר רקע, ואחריה מספר הרצאות קצרות מאת חלק מהנוכחים. לאחר מכן יחל הדיון, שינוהל על ידי יו"ר השולחנות העגולים פרופ' עומר מואב, במסגרתו כל אחד מהנוכחים יוכל להביע את דעתו בקצרה ולהגיב לדבריהם של האחרים. הדיון יהיה סגור לכלי התקשורת. בסופו של המושב יפורסם לתקשורת נייר סיכום שיכלול את תקציר העמדות של הנוכחים (לאחר אישור הדוברים) והתובנות שעלו במהלך הדיון.